

KONJUNKTURRAPPORT

25 april 2013

LÅNGDRAGEN ÅTERHÄMTNING

”Svensk ekonomi bland de mest kunskapsintensiva i världen, men arbetsmarknaden har inte hängtt med i den snabba förändringen”

almeGa

Almega är de svenska tjänsteföretagarnas arbetsgivar- och intresseorganisation. Almega har cirka 10 000 medlemsföretag i sju förbund, som tillsammans representerar ett 60-tal branscher inom tjänstesektorn. Medlemsföretagen har sammanlagt cirka 500 000 anställda. Förbunden arbetar med de frågor som rör respektive bransch. Arbetsgivarförbunden bildar tillsammans Almega och ingår i Svenskt Näringsliv.

- Almega Samhallförbundet
- Almega Tjänsteförbunden
- Almega Tjänsteföretagen
- Bemanningsföretagen
- IT&Telekomföretagen inom Almega
- Medieföretagen
- Vårdföretagarna

Almegas konjunkturprognos sammanfattar konjunkturläget och utsikterna för de närmaste två åren i svensk ekonomi. Rapporten innehåller en prognos för Sveriges produktion (BNP) och arbetsmarknad, med särskilt fokus på tjänstesektorns inverkan på ekonomin.

Rapporten ges ut två gånger per år, vår och höst, sedan oktober 2008.

För ytterligare upplysningar om Almegas konjunkturutsikter, kontakta:

Lena Hagman
chefekonom Almega
tel. 08-762 69 61, 0761-08 52 51 lenna.hagman@almega.se

Linnea Kvist
branschanalytiker Almega
tel. 08-762 66 21, 070-590 34 45 linnea.kvist@almega.se

Innehåll

1	Summering.....	4
2	Internationell bakgrund	6
2.1	Svagare exportmarknad påverkar även tjänsteproduktionen	6
2.2	Ännu ett år med fallande produktion i euroområdet.....	8
2.3	Återhämtningen i USA fortgår	10
2.4	Ljusning i Kina?	12
3	Konjunkturutsikter för svensk ekonomi.....	14
3.1	Dämpad tillväxt i tjänstesektorn	15
3.2	Hushåll med arbete får mer i plånboken.....	18
3.3	Ännu svagare investeringar än väntat.....	18
3.4	Fortsatt låg inflationstakt	19
3.5	Exporten fortsatt svag	22
3.6	Fördjupning: Kedjor av förädlingsvärden – mer korrekt mått på utrikeshandeln?	25
3.6.1	Nytt sätt att mäta export	25
3.6.2	Tjänsternas betydelse för exporten underskattad	28
3.6.3	Importerade insatsprodukter ökar.....	30
3.6.4	Protektionism hot mot globala värdekedjor	34
3.7	Jobbmotorn stannar upp.....	34
3.8	Fördjupning: Sämre matchning på arbetsmarknaden i flera länder	37
3.8.1	Vad utmärker länder med förbättrad matchning?.....	42
3.8.2	Matchningsproblem i länder med relativt stora kunskapsintensiva branscher	47

Prognostabeller

Tabell 1 Almegas konjunkturprognos, april 2013, nyckeltal

Sid. 5

Tabell 2 Internationella förutsättningar

Sid. 10

Tabell 3 Fasta bruttoinvesteringar i Sverige

Sid. 19

Tabell 4 Antal sysselsatta i olika sektorer i svensk ekonomi, tusental

Sid. 35

Tabell 5 Produktivitetstillväxten i svensk ekonomi, procentuell förändring

Sid. 36

1 Summering

Almega sänker nu prognosen för Sveriges BNP-tillväxt 2013 något, från 1,2 procent enligt höstprognosen till 0,9 procent. Sämre utsikter för Sveriges största exportmarknader ligger bakom nedrevideringen. Först 2014 räknar Almega med en något starkare BNP-tillväxt i Sverige, kring 2 procent. Förutsättningen för återhämtning är att efterfrågan från Sveriges viktigaste exportmarknader börjar ta fart. Även tjänsteproduktionen påverkas av den dämpade utvecklingen på exportmarknaderna eftersom exporten har ett stort och växande tjänsteinnehåll.

Hushållens konsumtion bedöms bidra mest till BNP-tillväxten under prognosperioden. Almega bedömer att hushållen får en fortsatt god realinkomstökning, vilket till viss del beror på den mycket låga inflationen. Almega räknar ändå med att hushållen väljer att hålla upp sitt sparande på en hög nivå.

Almega räknar med fallande sysselsättning inom tjänstesektorn i år. Att Sveriges jobbmotor stannar upp hör samman med den långdragna lågkonjunkturen för främst exportindustri och tjänstebranscher som bidrar till Sveriges export. Dessutom pressas tjänsteföretagens lönsamhet med en generellt svag pris- och produktivitetstillväxt.

Enligt Almega kommer exporten i år att öka endast marginellt. Det är tjänsteexporten som väntas hålla upp tillväxten under året. Under 2014 räknar Almega med att exporten återhämtar sig något, vilket kommer att förbättra utsikterna för både Sveriges exportindustri och tjänstesektor. Det finns nämligen ett starkt samband mellan Sveriges exportutveckling och Sveriges tjänsteproduktion, som hör samman med att exporten har ett stort och växande tjänsteinnehåll. I ett särskilt avsnitt i denna rapport beskrivs utvecklingen mot en alltmer fragmenterad och geografiskt utspridd produktion, där även tjänsteproduktionen blir alltmer uppdelad på produktionskedjor ut i världen.

Med hjälp av ny data framgår det att tjänsterna utgör en betydligt större andel av exporten än vad det traditionella sättet att redovisa exporten visar. När man mäter export på traditionellt sätt utgör tjänsteexporten i Sverige cirka 30 procent av den totala exporten, men om man räknar in den inhemska tjänsteproduktion som ingår i produktionen av exportprodukterna så svarar värdet av tjänsterna för cirka 40 procent av Sveriges totala export. Läger man dessutom till värdet av de importerade tjänster som ingår så utgör tjänsterna hela 55 procent av Sveriges totala export.

Framväxten av globala värdekedjor har bidragit till en effektivare produktion och ett högre förädlingsvärde för Sverige och många andra OECD-länder. Den här utvecklingen har också gjort att det traditionella sättet att mäta utrikeshandel kan ge en missvisande bild av var i produktionskedjan som det största förädlingsvärdet skapas.

De globala värdekedjorna har stor inverkan på såväl tillväxt som sysselsättning i olika länder. Specialiseringen av produktionen i olika länder påverkar utvecklingen även på arbetsmarknaden. För Sveriges del har de globala värdekedjorna skapat jobb främst för högkvalificerad arbetskraft och främst inom tjänstesektorn, vilket ökat efterfrågan på

den typen av arbetskraft. Almega visar i denna rapport vad som skiljer Sveriges utveckling på arbetsmarknaden från utvecklingen i några andra länder med relativt stora tjänstesektorer. Det framkommer att det finns skillnader avseende hur sysselsättningen utvecklats från mitten av 1990-talet inom olika sektorer och branscher.

Sverige är ett av de länder som visar försämrade matchning på arbetsmarknaden samtidigt som Sverige utmärker sig för att vara en av de mest kunskapsintensiva ekonomierna i världen. Sverige sticker ut med en särskilt kraftig ökning av sysselsättningen inom kunskapsintensiva tjänstebranscher jämfört med andra länder och har nu en högre andel sysselsatta i denna sektor än flertalet OECD-länder. Almega drar slutsatsen att den svenska arbetsmarknaden inte anpassat sig tillräckligt snabbt till denna snabba och omfattande förändring.

Tabell 1: Almegas konjunkturprognos, april 2013, nyckeltal

	Nivå Mdr kr 2012	Procentuell förändring					
		2009	2010	2011	2012	2013	2014
Hushållens konsumtionsutgifter	1718,9	-0,3	4,0	2,1	1,5	2,0	2,5
Offentliga konsumtionsutgifter	956,6	2,2	2,1	1,1	0,8	0,9	0,4
Statliga	259,8	2,2	5,4	1,5	1,4	1,0	0,3
Kommunala	696,8	2,1	0,9	0,9	0,6	0,9	0,5
Fasta bruttoinvesteringar	669,9	-15,5	7,2	6,4	3,4	0,7	3,1
Lagerinvesteringar, (bidrag till BNP-tillväxten)	-9,0	-1,6	2,2	0,5	-1,1	0,0	0,0
Export	1733,2	-13,8	11,4	7,1	0,7	0,9	3,8
Export av varor	1189,0	-18,4	15,0	8,9	-0,7	0,0	4,4
Export av tjänster	544,3	-2,8	3,9	2,8	4,2	2,9	2,4
Import	1514,3	-14,3	12,0	6,3	-0,1	2,0	4,4
Import av varor	1098,5	-16,6	16,5	7,5	-1,5	1,7	4,5
Import av tjänster	415,8	-7,8	1,2	3,1	4,1	2,8	4,1
BNP	3555,3	-5,0	6,6	3,7	0,8	0,9	1,9
BNP kalenderkorrigerat		-4,9	6,3	3,8	1,2	0,9	2,0
Nyckeltal och antaganden:							
Nettoexporten, bidrag till BNP-tillväxten		-0,6	0,4	0,7	0,4	-0,4	-0,1
Sveriges exportmarknadstillväxt		-12,7	12,1	6,4	1,6	3,0	5,5
Öppen arbetslöshet, (procent av arbetskraften)		8,3	8,6	7,8	8,0	8,5	8,4
Sysselsättning, (nationalräkenskaperna), förändring i procent		-2,4	1,0	2,3	0,7	-0,2	0,2
Produktionstillväxt i privat tjänstesektor, (förädlingsvärdet, fasta priser, kalenderkorrigerat)		-2,8	4,0	5,1	2,2	1,5	2,3
Produktionstillväxt i gruv- och tillverkningsindustrin (förädlingsvärde, fasta priser, kalenderkorrigerat)		-20,7	27,1	7,0	-3,0	-1,5	4,0
KPI, årsgenomsnitt		-0,5	1,2	3,0	0,9	0,1	1,0
KPIF, årsgenomsnitt		1,7	2,0	1,4	1,0	1,0	1,3
Hushållens sparkvot inkl. sparande i avtalspensioner och PPM		11,0	8,4	10,2	11,4	11,8	11,4
Real disponibel inkomst, förändring		2,0	1,7	3,5	2,5	3,0	1,9
Reporäntan, december		0,25	1,25	1,75	1,00	1,00	1,50

Källa: SCB, Oxford Economics, Almega.

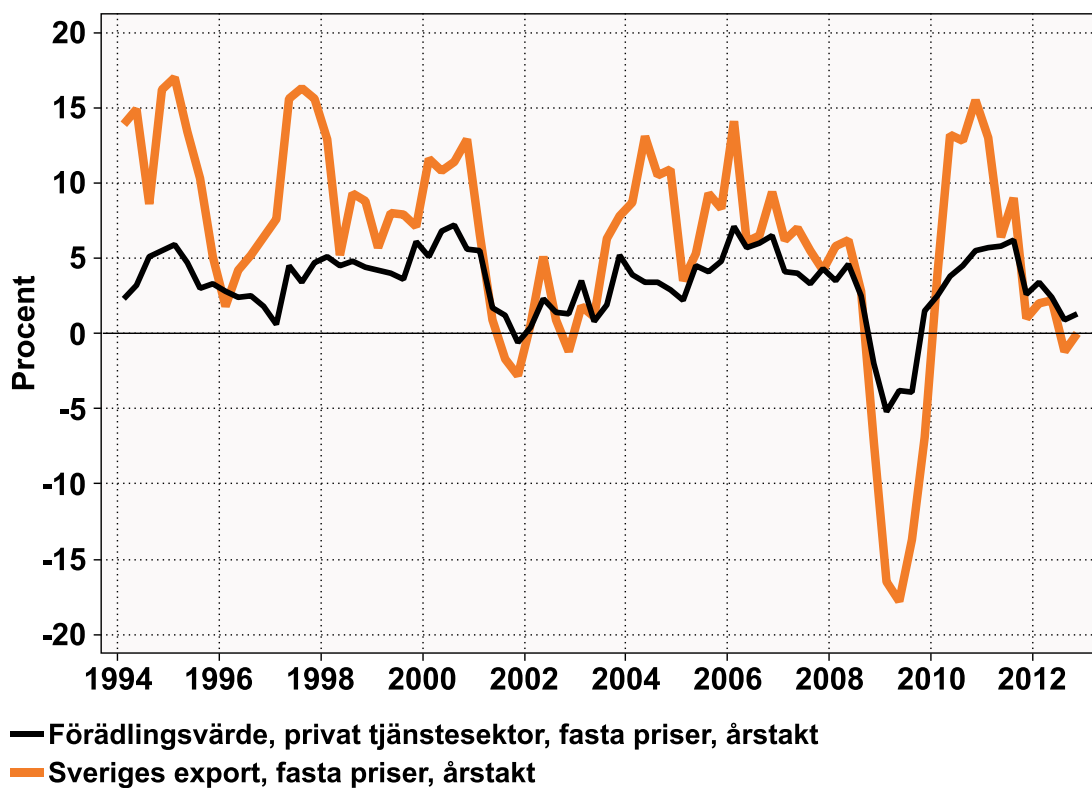
2 Internationell bakgrund

2.1 Svagare exportmarknad påverkar även tjänsteproduktionen

Den totala produktionen inom euroländerna minskade som väntat förra året, med 0,5 procent. Utsikterna för 2013 har försämrats sedan i höstas och Almegas räknar nu med ett lika stort fall av euroområdet BNP i år som förra året, dvs. en minskning med 0,5 procent. Det är en nedrevidering med 6 tiondelar jämfört med vår höstprognos.

Eftersom flera av Sveriges största exportmarknader finns inom eurozonen har även Sveriges exportmarknadstillväxt dragits ned jämfört med Almegas förra prognos, med en hel procentenhet, till 3 procent. Därmed har även prognosen för Sveriges export reviderats ned, se vidare avsnitt 3.5. Det finns ett starkt samband mellan Sveriges exportutveckling och Sveriges tjänsteproduktion, se diagram 1, som hör samman med att exporten har ett stort och växande tjänsteinnehåll, se vidare avsnitt 3.6.

Diagram 1: Sveriges export samt tjänsteproduktion i näringslivet, fasta priser, procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år

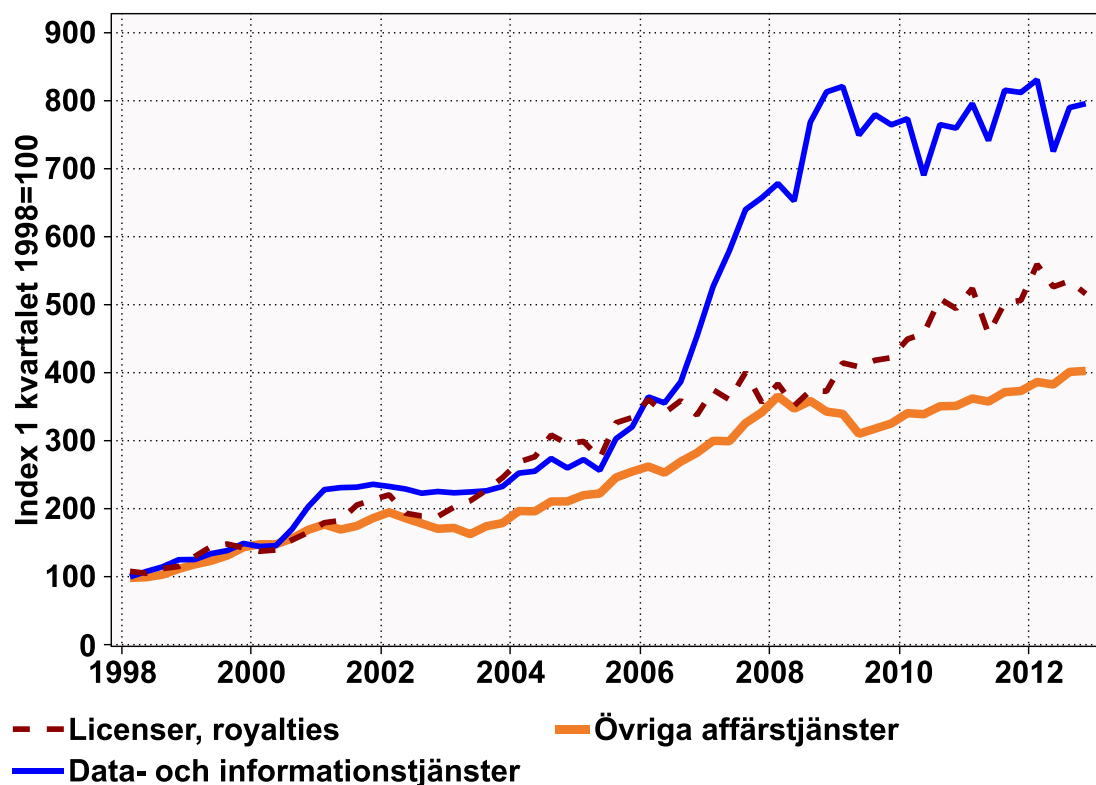

Källa: SCB (nationalräkenskaperna), Macrobond.

Tjänstesektorn är alltså inte immun mot utvecklingen i omvärlden eftersom delar av den är nära integrerad med exportindustrin. Omkring en fjärdedel av sysselsättningen inom företagstjänster av olika slag utgörs av arbetskraft som levererar tjänster till gruv- och tillverkningsindustrin. Dessutom har tjänsteexporten ökat snabbt sedan mitten av 2000-talet. Snabbast ökning har skett av data och informationstjänster, se diagram 2. Övriga affärstjänster har också ökat, dock inte lika snabbt, men de utgör en stor andel av den totala tjänsteexporten, 38 procent. Inom affärstjänster ingår bland annat så kallad merchanting (se faktaruta på sidan 17), som också ökat kraftigt under det senaste decenniet, och nära tredubblats, till drygt 75 miljarder kronor 2012. Trenden för övriga affärstjänster har varit stadigt uppåtgående från slutet av 1990-talet, se diagram 2.

Det finns flera typer av företagstjänster som bidrar till utvecklingen av exportprodukter, som exempelvis tekniska lösningar, nya IT-system och programvaror, forskning och utveckling och tjänsteinnovationer, ny design, organisationslösningar med mera.

Diagram 2: Delar av Sveriges tjänsteexport som ökat snabbt, index

Källa: SCB.

2.2 Ännu ett år med fallande produktion i euroområdet

År 2012 präglades i hög grad av oron kring främst Greklands skuldsanering och osäkerheten kring om landets nya koalitionsregering kommer kunna uppfylla kraven som ställs på landets budgetsanering från den så kallade trojkan – EU-kommissionen, Europeiska centralbanken (ECB) och Internationella valutafonden (IMF). Grekland måste uppfylla kraven för att få ytterligare lån ur krisfonden ESM¹. Om Grekland inte lyckas följa kraven kvarstår risken att landet tvingas lämna eurozonen.

I början av 2013 blossade ny oro upp. Delvis till följd av att motståndarpartier till Italiens skuldsaneringspolitik fick starka mandat i parlamentsvalet i februari. Man har fortfarande inte lyckats bilda en koalitionsregering som står enad kring en fortsatt saneringspolitik. Därutöver blossade oro upp i mars för spridningseffekter av bankkrisen på Cypern. Ett första krav från EU och IMF för att bevilja ett lån till Cypern på 10 miljarder euro för att rädda landets banker från kollaps, var att beskatta både små och stora sparare i Cyperns banker. Därmed äventyrades förtroendet för bankers insättningsgarantier, och risken för så kallade bankruns, det vill säga risk för stora uttag och flytt av kapital från banker även i fler krisländer, blev överhängande. I sista stund, i slutet av mars, nåddes en annan uppgörelse för att Cypern skulle få lånet på 10 miljarder euro, vilken innebar att sparkonton under 100 000 euro skonades. Samtidigt innebar uppgörelsen att de som har tillgångar därutöver i banker på Cypern tvingas göra stora förluster.

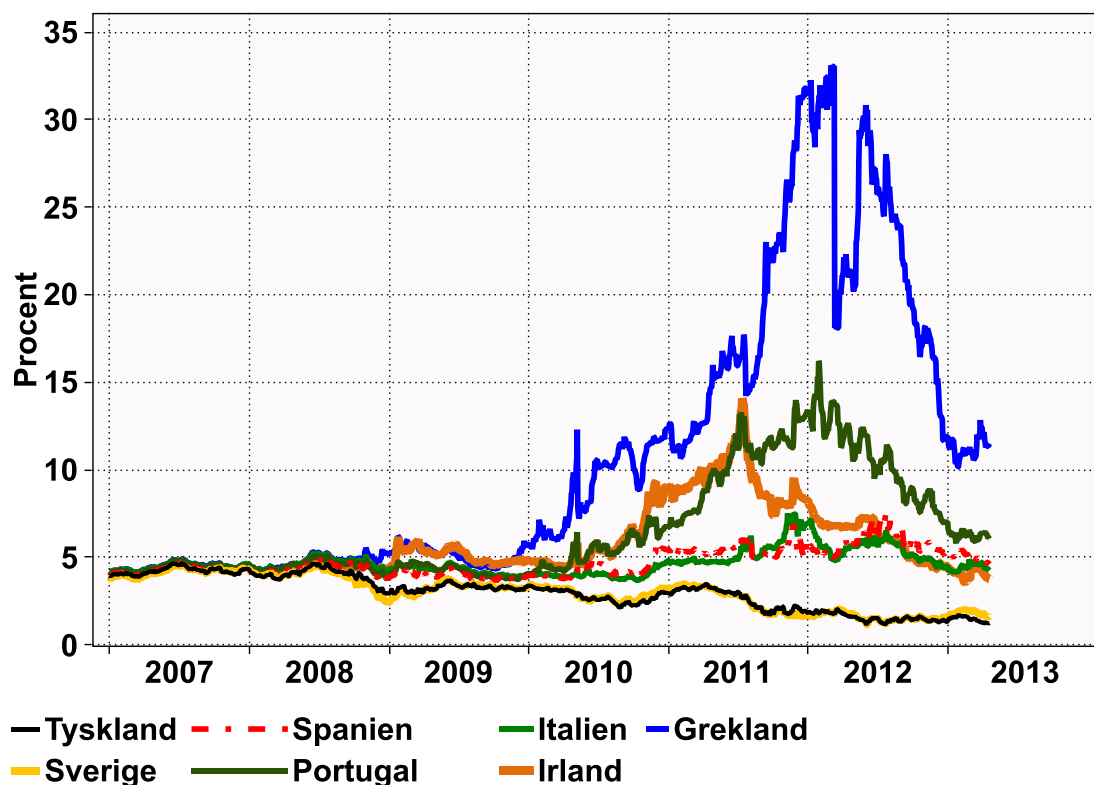
Oron kring krisländerna i Sydeuropa med stora budgetunderskott och statsskulder har ändå dämpats sedan den europeiska centralbanken ECB i september förra året annonserade att den är beredd att köpa krisländers statsobligationer på andrahandsmarknaden om det skulle behövas, under förutsättning att länderna går med på att uppfylla krav för att få ned sina budgetunderskott. Detta OMT-program,² har ökat förtroendet på finansmarknaden, vilket avspeglats i fallande räntor på långa statsobligationer i PIGS-länderna³, se diagram 3.

¹Krisfonden European Stability Mechanism, är en permanent fortsättning på den tidigare preliminära European Financial Stability Facility (EFSF), som skapades av euroområdets medlemsländer våren 2010, med en utlåningskapacitet på totalt 440 miljarder euro.

² OMT står för Outright Monetary Transactions.

³ Portugal, Italien, Grekland och Spanien.

Diagram 3: Räntan på 10-åriga statsobligationer

Källa: Macrobond.

Skuldsaneringen inom euroområdet gör det svårare att driva en expansiv reformpolitik för att få igång tillväxten i området. Det avspeglas bland annat i låga investeringar, fortsatt hög arbetslöshet och svag hushållskonsumtion. Den fallande eller svaga produktionen i eurozonens medlemsländer försvårar också arbetet med att generera inkomster för att förbättra ländernas offentliga finanser.

Främst PIGS-ländernas svaga utveckling drar ned produktionen för hela euroområdet, men även BNP-prognoserna för de stora ekonomierna som Tyskland, Frankrike, Holland, Belgien med flera, har dragits ned jämfört med i höstas, vilket dämpat eurozonens tillväxtutsikter ytterligare för i år, se tabell 2.

AlmeGas bedömning för utvecklingen i omvärlden utgår från Oxford Economics prognoser från mars i år. Vi utgår, liksom tidigare, från en "ordnad" skuldsanering för Grekland och övriga krisländer, trots att en stor osäkerhet fortfarande råder om i första hand Grekland kommer att klara sina åtaganden och stanna kvar i EMU.

Tabell 2: Internationella förutsättningar

Ranking 2012	Sveriges största varuexportmarknader*	och deras BNP-tillväxt:			
		2011	2012	2013	2014
1	Norge	1,4	3,0	1,5	2,2
2	Tyskland	3,1	0,9	0,7	1,8
3	Storbritannien	0,9	0,2	0,9	2,0
4	USA	1,8	2,2	2,0	3,0
5	Danmark	1,1	-0,6	0,0	1,9
6	Finland	2,8	-0,2	-0,3	1,6
7	Nederländerna	1,1	-0,9	-0,5	0,9
8	Belgien	1,8	-0,2	-0,2	1,0
9	Frankrike	1,7	0,0	-0,1	1,0
10	Kina	9,3	7,8	8,2	8,5
	Övriga BRIC-länder**:				
	Brasilien	2,7	0,9	3,1	4,5
	Ryssland	4,3	3,3	3,1	4,2
	Indien	7,5	5,1	5,2	7,2
	Euroområdet	1,5	-0,5	-0,5	1,0
	EU totalt	1,6	-0,3	-0,2	1,3
	Världen	2,9	2,3	2,2	3,3
	Köpkraftsjusterad världs-BNP, 2005-års priser, USD	3,6	3,0	3,4	4,0
	Sveriges exportmarknadstillväxt	6,4	1,6	3,0	5,5
	Råoljepris, USD/fat	111	112	106	108

Källa: Oxford Economics, mars 2013.

* Ranking efter SCB:s utrikeshandelsstatistik för varor. Observera att varuexporten också har ett tjänsteinnehåll som inte syns i det traditionella sättet att redovisa exporten, se avsnitt 3.6.

** BRIC-länderna: Brasilien, Ryssland, Indien, Kina.

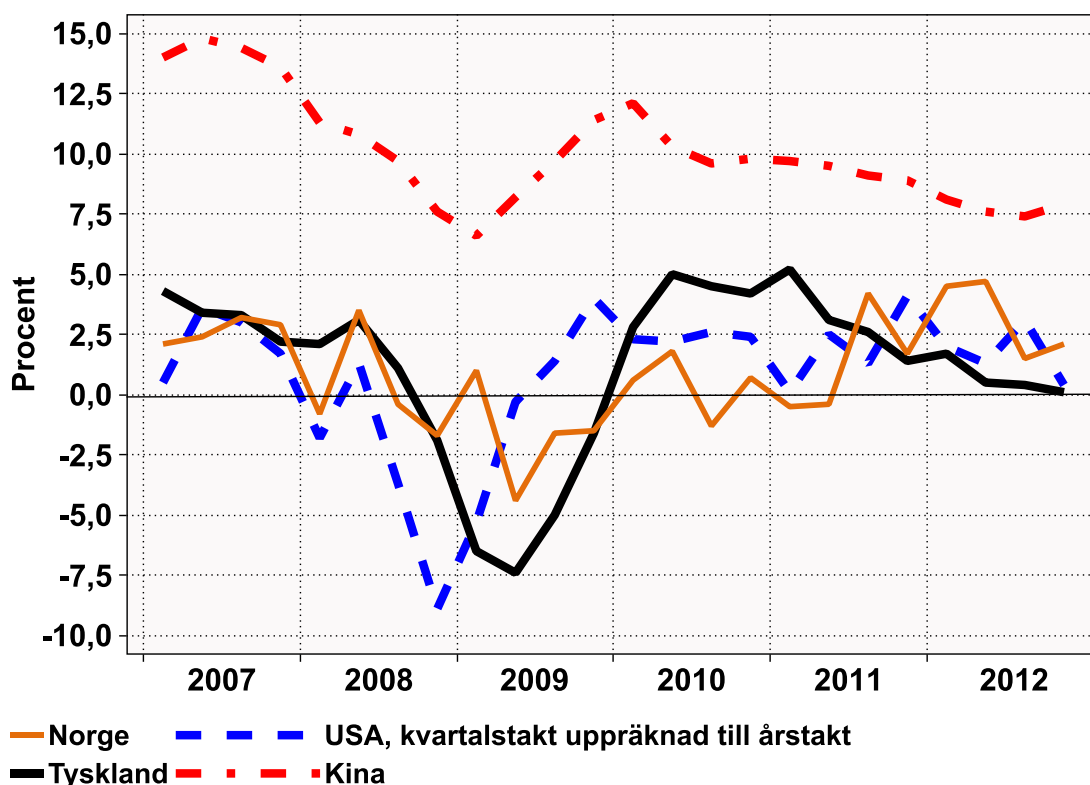
2.3 Återhämtningen i USA fortgår

Återhämtningen i USA:s ekonomi har nu pågått sedan mitten av 2009, se diagram 4. Den senaste recessionen i landet varade i 1,5 år, från 2008 till och med första halvåret 2009, vilken är den längsta recessionen i USA sedan andra världskriget⁴. De prognoser för USA:s BNP-tillväxt som Almega utgick ifrån i sin höstprognos förra året ser ut att

⁴ Perioder av recession i USA, som här definieras som perioder mellan toppar och bottnar för konjunkturen, bestäms i efterhand av National Bureau of Economic Research i USA.

stå sig. Almega utgår från en BNP-tillväxt i USA i år kring 2 respektive 3 procent nästa år.

Diagram 4: BNP-tillväxt på några av Sveriges största exportmarknader⁵

Källa: Nationalräkenskaper, Macrobond.

USA undvek budgetstupet, ”The Fiscal Cliff”, då USA:s kongress före årsskiftet lyckades förhindra att skattehöjningar och offentliga nedskärningar med automatik skulle utlösas i början av 2013. Dessa hade inneburit åtstramningar på drygt 4 procent av BNP. I stället har de två partierna i USA:s kongress kommit överens om begränsade skattehöjningar i år, på cirka 1,25 procent av BNP samt minskade offentliga utgifter på cirka 0,4 procent av BNP.

Trots de åtstramningar som ändå kommer, utgår Almegas prognos från att återhämtningen fortsätter i USA och att tillväxten blir något högre nästa år, 3 procent. Den fortgående återhämtningen bygger i hög grad på en fortsatt expansiv penningpolitik. Centralbanken Federal Reserve har utlovat att styrräntan (Federal Funds

⁵ USA:s kvartalsvisa tillväxt redovisas officiellt som BNP-förändringen mellan två på varandra följande kvartal uppräknad till årstakt, så som i diagram 4. Övriga länder redovisar normalt kvartalsvis BNP-tillväxt som förändringen jämfört med motsvarande kvartal föregående år, som visas i diagram 4 för Kina, Norge och Tyskland.

Target Rate) kommer att ligga kvar på låga 0,25 procent till mitten av 2015, även om konjunkturen förbättras fram till dess. Dessutom väntas centralbanken fortsätta köpa bostads- och statsobligationer i syfte att få ned bolånekostnader, öka konsumentförtroendet och även stimulera investeringar inom näringslivet. Bostadsbyggandet har ökat under återhämtningen samt även försäljningen av bostäder, vilket också lett till prisuppgång på bostäder.

Trots den relativt stabila återhämtningen i USA:s ekonomi sedan andra halvan av 2009, har landets arbetsmarknad återhämtat sig i långsam takt efter den historiskt kraftiga nedgången för sysselsättningen under finanskrisen. Före finanskrisen uppgick arbetslösheten som lägst till 4,4 procent i slutet av år 2006. Arbetslösheten låg senast i mars i år på 7,6 procent. Almegas utgår från att den kommer att minska, om än långsamt, och i slutet av 2014 vara nere på 7,4 procent. Först i slutet av 2015 utgår vi från att den har kommit ned till 6,5 procent, den nivå som centralbanken satt som gräns för att hålla kvar styrräntan på låga 0,25 procent. Först då arbetslösheten understiger denna nivå anser alltså Federal Reserve att räntan kan börja höjas.

Att arbetslösheten inte sjunker snabbare hör samman med att främst USA:s exportindustri påverkas av en fortsatt svag utveckling på exportmarknader, främst i euroområdet. Dessutom har långtidsarbetslösheten stigit i USA, och matchningsproblemen på arbetsmarknaden ser ut att ha ökat⁶.

2.4 Ljusning i Kina?

Kinas konjunktur bottnade under andra halvåret 2012 och det finns ett antal tecken som tyder på en något positivare utveckling framöver. Statliga stimulanser, en mer expansiv penningpolitik och positiva exportsiffror från december 2012 är exempel på dessa. Inköpsindex för både varor och tjänster pekade i mars på en fortsatt ökning av tillväxten⁷.

Det verkar alltså som att ekonomin efter sju kvartal med fallande tillväxt har vänt upp igen. Orsaken till inbromsningen i Kina har varit en kombination av minskad efterfrågan från Europa och USA samt den kinesiska regeringens penningpolitiska åtstramningar under andra halvan av 2011. Under fjärde kvartalet 2012 steg alltså tillväxttakten igen och hamnade på 7,9 procent, se diagram 4. För hela 2012 hamnade tillväxttakten på 7,8 procent vilket innebär en något högre tillväxt än det tillväxtmål på 7,5 procent som den kinesiska regeringen satte upp för 2012. Första kvartalet 2013 visade dock på en något lägre tillväxttakt än väntat, 7,7 procent jämfört med förväntade 8 procent.⁸

⁶ Se vidare avsnitt 3.8 i denna konjunkturrapport samt avsnitt 3.2.1 *Miss-match även på USA:s arbetsmarknad* i Almegas konjunkturrapport, 25 april 2012.

⁷ HSBC Purchasing Managers' Index.

⁸ Något som både finansmarknaden och många analytiker räknat med.

Kina står dock inför ett antal svårigheter. En av dem är osäkerheten kring hur landets nya ledarskap klarar att hantera de utmaningar som landet står inför i form av ökade krav på demokrati, minskad korruption samt att skapa en mer konsumtionsdriven tillväxt. En annan är bubbelbildning på fastighetsmarknaden och överinvesteringar i infrastruktur och produktionskapacitet.

Almega räknar med en BNP-tillväxt i Kina på 8,2 procent 2013 och 8,5 procent 2014. Det vill säga, vi skriver upp prognosen marginellt, med 0,1 procentenhet för 2013 jämfört med vår senaste prognos. Enligt världsbanken förväntas Kinas tillväxttakt gradvis minska, från en takt på 8,5 procent i genomsnitt per år 2011-15 till motsvarande cirka 5 procent per år 2026-2030⁹.

Som Almega tidigare nämnt har Kinas betydelse för svensk export ökat under de senaste tio åren, både vad gäller varor och tjänster¹⁰. Kina var 2012 Sveriges tionde största exportmarknad för både varor och för tjänster. Kinas import har dock ökat ännu snabbare och den svenska exporten som andel av total kinesisk import har minskat, från 1,2 procent år 2000 till 0,4 procent 2010. Största delen av den här förlusten av marknadsandelar skedde under början av 2000-talet. Flera av de nordiska länderna har haft en liknande utveckling, medan tyska, schweiziska och nederländska exportörer däremot har vunnit andelar på den kinesiska marknaden.¹¹

Kinas import fortsätter att öka, men sedan början av 2010 har ökningstakten klingat av. Sedan november förra året har takten ökat något igen, även om februari i år återigen visade tendens till avmattning. I år bedöms Kinas import öka med 8,4 procent, att jämföra med 4,2 procent 2012. 2014-2016 väntas importen öka ytterligare något och hamna kring 9 procent.¹² Kinas investeringar i olika välfärdssystem, ökad urbanisering samt strävan efter att öka den inhemska konsumtionen, i kombination med en apprecierande¹³ valuta, talar för en fortsatt ökning av den kinesiska importefterfrågan.

⁹ *China 2030, Building a Modern, Harmonious, and Creative High-Income Society*, World Bank, 2012.

¹⁰ Almegas konjunkturprognos, *Ljuspunkter i höstmörkret*, oktober 2011.

¹¹ Sweden's position in the global economy, Globaliseringsforum Rapport #2, Entreprenörskapsforum, Christian Ketels 2012.

¹² Oxford Economics.

¹³ Oxford economics, En appreciering av en valuta innebär att dess värde stiger.

3 Konjunkturutsikter för svensk ekonomi

Almegas höjde i höstas sin prognos för Sveriges BNP-tillväxt 2012, till 0,8 procent, vilket också blev utfallet som kom från SCB i slutet av februari. Bakom justeringarna i prognosen låg en starkare utveckling än väntat under första halvåret 2012, men svagare utsikter för resten av året samt under 2013. Almega sänker nu prognosen för Sveriges BNP-tillväxt 2013 något, från 1,2 procent, enligt höstprognosen, till 0,9 procent. Revideringen är således inte så stor, men sämre utsikter för Sveriges största exportmarknader jämfört med dem Almega utgick från i höstas ligger bakom den något svagare produktionstillväxt som förutspås för i år.

Först 2014 räknar Almega med en något starkare BNP-tillväxt i Sverige, kring 2 procent. Förutsättningen för återhämtningen, som antas komma gradvis under andra halvåret 2013, är att efterfrågan från Sveriges viktigaste exportmarknader börjar ta fart. Ännu, i början av 2013, märks emellertid inte någon vändning för Sveriges exportindustri, vilket dämpat utsikterna också för olika branscher inom företagstjänster. Så länge vändningen dröjer för industrin räknar Almega med att tillväxten för företag som säljer tjänster till industrin kommer att hållas tillbaka.

En motverkande kraft skulle kunna vara om efterfrågan på företagstjänster ökar från andra sektorer, exempelvis från detaljhandeln. Men även om hushållen får en god realinkomstökning i år, räknar Almega med att hushållens sparande kommer ligga kvar på en hög nivå. Det blir därmed ingen markant ökad försäljning inom detaljhandeln eller markant ökad efterfrågan på företagstjänster från handeln. Almega räknar alltså inte med någon snabb upptrappning av hushållens konsumtion, men ändå en något större ökning jämfört med den under förra året. Bakom denna bedömning ligger också den höga arbetslösheten, som väntas motverka en större ökning av konsumtionen. Almega räknar, till skillnad från vissa andra prognosmakare, med att sysselsättningen kommer att minska något i år inom den privata tjänstesektorn, främst inom företagstjänster. Samtidigt bedöms investeringarna inom tjänstesektorn öka marginellt, vilket också håller tillbaka efterfrågan på företagstjänster.

Den prognossiffra i Almegas bedömning som skiljer sig mest från höstprognosen är den för årets inflation, som är ännu mycket lägre än Almega räknade med i höstas. Förklaringar till den mycket svaga inflationen och Almegas nya inflationsprognos sammanfattas i ett särskilt avsnitt i denna rapport, se avsnitt 3.4.

Hushållens konsumtion bedöms bidra mest till BNP-tillväxten under prognosperioden, med omkring 1 procentenhet i år respektive nästa år. Offentlig konsumtion beräknas bidra relativt lite i år, med endast 0,3 procentenheter till BNP-tillväxten. Fasta bruttoinvesteringar väntas bidra ännu mindre, med 0,1 procentenhet till BNP-tillväxten i år. Nästa år ökar investeringarna något mer, men beräknas ändå bidra med endast hälften så mycket som hushållens konsumtion till BNP-tillväxten. Nettoexporten väntas bidra negativt båda åren, då importen bedöms öka något snabbare än exporten i samband med ökad konsumtion samt under nästa år stigande investeringar, produktion och import av såväl konsumtions- som insats- och investeringsvaror samt tjänster.

Förutom att ökad inhemsk konsumtion bidrar till ökad import väntas importen ta mer fart under 2014 i samband med att exportindustrins produktion och investeringar då väntas öka takten. Även ökade investeringar inom tjänstesektorn kan väntas bidra till ökad import nästa år.

En ökad andel importerade insatsvaror och tjänster i den svenska produktionen har bidragit till att höja produktionsvärdet i Sverige. Dessa samband förklaras i ett särskilt fördjupningsavsnitt, som beskriver trenden mot ett ökat import- och tjänsteinnehåll i den svenska produktionen och dess inverkan på Sveriges tillväxt, se avsnitt 3.6.

3.1 Dämpad tillväxt i tjänstesektorn

Under helåret 2012 steg tjänsteproduktionen med 2,2 procent.¹⁴ Med ungefär nolltillväxt i början av 2013 och en svag återhämtning längre fram på året räknar Almegas med att tillväxten kommer att landa på cirka 1,5 procent i år, alltså samma prognos som Almegas hade i höstas för den privata tjänstesektorn 2013.

Almegas tjänsteindikator för årets första kvartal indikerar att produktionen i den privata tjänstesektorn slutat att växa i förhållande till motsvarande kvartal förra året.¹⁵ SCB:s månadsstatistik över tjänsteproduktionen till och med februari i år visar en svag ökning för den senaste tremånadersperioden, med 0,5 procent för tjänsteproduktionen under december-februari jämfört med motsvarande period föregående år. Tjänsteproduktionen ökade oväntat starkt i februari i år räknat från nivån i februari 2012¹⁶, men inköpschefsindex för tjänster föll markant i mars, med drygt 7 indexenheter till 47,3.¹⁷ Indextal under 50 indikerar fallande produktion, och stärker bilden av att konjunkturen ännu inte vänt för tjänstesektorn.

Almegas tjänsteindikator har visat sig vara en värdefull, ledande indikator främst för vilken riktning som tjänsteproduktionens tillväxt visar det närmaste kvartalet, det vill säga om den kommer att öka, vara oförändrad eller minska. Det är alltså ingen indikator som ger en exakt siffra för tillväxten i tjänstesektorn. Almegas senaste indikator, avseende första kvartalet i år, visar en fortsatt avmattning från föregående kvartal och att tillväxten kan väntas ligga kring noll. Den vändning uppåt i tillväxttakten som väntas i år har alltså ännu inte inträffat, enligt Almegas indikator.

¹⁴ Tillväxttalet är korrigerat för olika antal arbetsdagar 2012 jämfört med 2011. Under 2012 var det färre arbetsdagar jämfört med året innan. Det gav en lägre tillväxtsiffra för den faktiska tillväxten i den privata tjänstesektorn, 2 procent 2012, enligt nationalräkenskaperna.

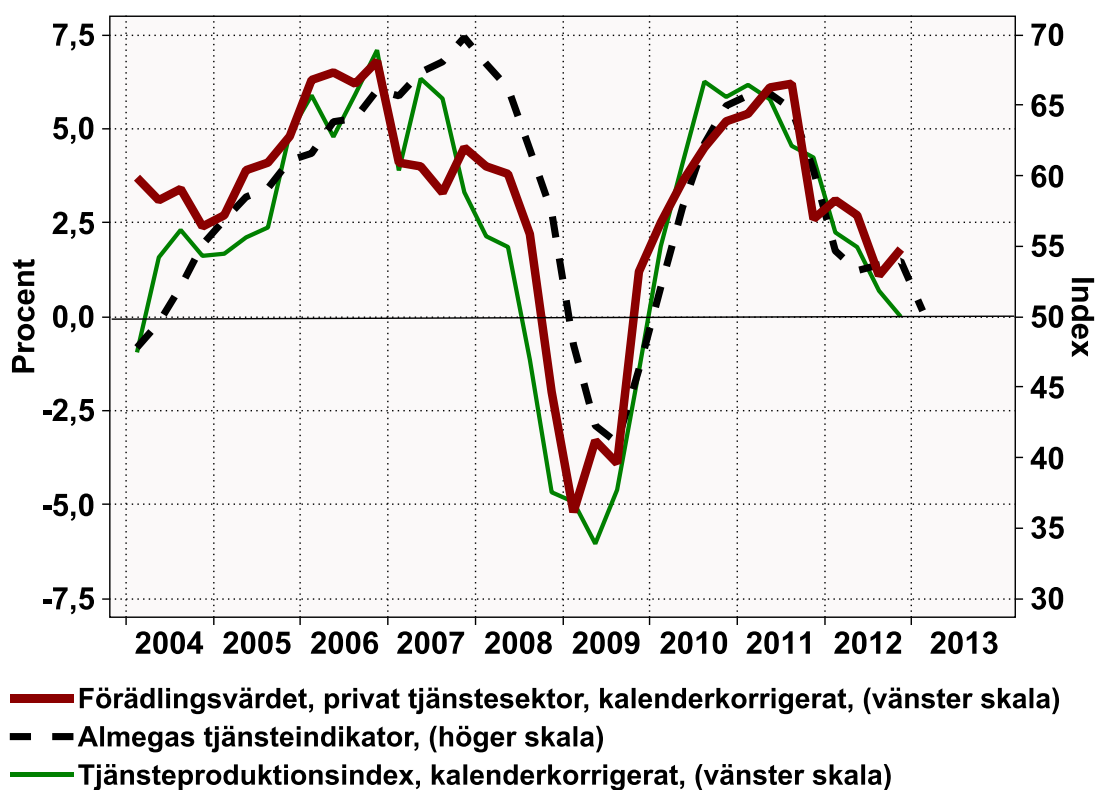
¹⁵ Se Almegas tjänsteindikator, 12 mars 2013.

¹⁶ Enligt SCB:s tjänsteproduktionsindex, 5 april 2013.

¹⁷ PMI för tjänster, Silf/Swedbank, 4 april 2013.

Även om en övervägande andel av tjänsteföretagen räknar med att efterfrågan kommer att öka under andra kvartalet i år,¹⁸ är det inte säkert att vändpunkten kommer redan då, eftersom företagen under snart ett år har överskattat efterfrågeutvecklingen. Almegas nästa tjänsteindikator¹⁹, som då avser andra kvartalets tillväxt, kommer att indikera om produktionen vänt uppåt eller inte.

Diagram 5: Tjänsteproduktionen och Almegas tjänsteindikator

Källa: Almega, KI-barometern, SCB, Macrobond.

Under första halvåret 2012 låg tillväxten i den privata tjänstesektorn på nära 3 procent, men avtog under andra halvåret, då den låg på 1,5 procent, enligt nationalräkenskaperna. Det var ändå högre än väntat. Det som överraskade var en uppgång under fjärde kvartalet som ett fåtal branscher inom tjänstesektorn låg bakom, främst fastighetsförvaltning samt några få branscher inom företagstjänster.

¹⁸ Enligt KI-barometern, Konjunkturinstitutet.

¹⁹ Tjänsteindikatorn för andra kvartalet kommer att publiceras den 11 juni. Almega inväntar alltid utfallet för föregående kvartal för att också analysera hur väl indikatorn stämmer med utfall per kvartal. Utfallet för första kvartalets tillväxt publiceras av SCB den 29 maj.

Dessutom överraskade en del av tjänsteexporten, så kallad merchanting, med en kraftig ökning under fjärde kvartalet, med 19 procent, som antas ha dragit upp tillväxten för både tjänstesektorn och industrin, se följande faktaruta.

Faktaruta: Merchanting - en del av tjänsteexporten som döljs i statistiken, men påverkar Sveriges BNP

Merchanting avser intäkter som tas hem till moderbolag i Sverige från försäljning från bolag utomlands. Med andra ord utgör merchanting intäkter från handel utomlands utan att varorna passerar den svenska gränsen. Merchanting har ökat kraftigt under det senaste decenniet i samband med att produktion flyttats utomlands. Det är ett fåtal multinationella företag i Sverige som står bakom större delen av ökningen. Merchanting avser alltså deras vidareförsäljning av varor som producerats av utländska dotterbolag.²⁰

Merchanting redovisas inte separat i de svenska nationalräkenskaperna, men ingår i totalsumman för tjänsteexporten. Å andra sidan ingår motsvarande belopp i BNP beräknad från produktionssidan, det vill säga värdet från merchanting läggs till förädlingsvärdet, delvis i industrin och delvis i tjänstesektorn. Eftersom merchanting inte påverkar antalet arbetade timmar i Sverige höjer merchanting produktivitetsnivån i Sverige, och om merchanting ökar höjer det produktivitetstillväxten i samma utsträckning. Eftersom statistiken varken redovisar merchanting separat eller visar inom vilka branscher intäkterna fördelas, går det inte heller att följa i vilken mån förändringen av merchanting påverkar produktivitetstillväxten i industrin respektive i tjänstesektorn.

Motiveringen till att merchanting ska ingå i Sveriges produktion, BNP, trots att det handlar om varor som producerats utomlands, är att varorna någon gång bakåt i tiden utvecklats inom moderbolag i Sverige. Moderbolag tar alltså hem en intäkt via merchanting för att de tidigare lagt ut kostnader på att utveckla varorna.

Periodvis har merchanting ökat kraftigt och till och med påverkat Sveriges BNP-tillväxt, exempelvis under fjärde kvartalet förra året. Något som överraskade eftersom det inte går att följa utvecklingen för merchanting i den officiella statistiken. Under 2012 uppgick merchanting totalt till drygt 75 miljarder kronor, alltså 14 procent av den totala tjänsteexporten. Jämfört med 2011 ökade merchanting 2012 med cirka 6 miljarder kronor, vilket motsvarar 0,2 procentenheter av förra årets BNP-ökning på 0,8 procent.

Almega räknar med att merchanting kommer att fortsätta att dra upp Sveriges tjänsteexport, mot bakgrund av den relativt starka tillväxten i länder där Sveriges multinationella företag också har verksamhet. Almega antar helt enkelt att den starka ökningen för merchanting under förra året har att göra med försäljning från dotterbolag på tillväxtmarknader, såsom i Asien, men även i andra delar av världen. Det saknas emellertid information om på vilka marknader intäkterna ökat. Bristen på information om merchanting gör det närmast omöjligt att förutspå utvecklingen för merchanting och i vilken grad den kommer att påverka tillväxtsiffrorna för både tjänsteexporten samt produktionen i industrin respektive tjänstesektorn. Almega har uttryckt önskemål till SCB om att nationalräkenskaperna börjar redovisa storleken och förändringen av merchanting samt i vilken grad dess utveckling påverkar tjänsteexporten, BNP-tillväxten, tjänsteproduktionen respektive industriproduktionen.

²⁰ För en mer utförlig beskrivning av merchanting, se Almegas konjunkturprognos, maj 2011, som kan hämtas från www.almega.se. Se även artikeln ”Stark tjänsteexport senaste åren”, SCB, 1 november 2012, som kan hämtas från www.scb.se.

3.2 Hushåll med arbete får mer i plånboken

Almega räknar med att hushållen får en fortsatt god realinkomstökning, med 3,0 procent i år och 1,9 procent 2014, vilket till viss del beror på den mycket låga inflationen, samtidigt som inkomsterna i nominella termer ökar med omkring 3 procent per år under 2013-2014, enligt Almegas prognos. Almega räknar ändå med att hushållen väljer att hålla uppe sitt sparande på en hög nivå.

Hushållens sparande i förhållande till deras inkomster steg under förra året, från 10,2 procent till 11,4 procent, trots att deras realinkomster ökade hyggligt med 2,5 procent. Hushållen valde alltså att låta en del av inkomstökningen gå till ökat sparande i stället för till konsumtion. Under förra året ökade hushållens konsumtion med måttliga 1,5 procent, vilket var svagare än vad många prognosmakare räknat med. Almegas höstprognos låg däremot i närheten av detta tal, 1,3 procent.

Att arbetslösheten bedöms öka något ytterligare i år och sysselsättningen i tjänstesektorn till och med minska något, enligt Almegas prognos, bedöms motverka en starkare ökning av hushållens konsumtion i år. Hushållen har emellertid under senare tid blivit mer optimistiska om utvecklingen för arbetslösheten under 2013. 45 procent av hushållen trodde i mars på en ökad arbetslöshet under de närmaste 12 månaderna jämfört med 71 procent i december förra året.²¹ Frågan är om optimismen kommer att hålla i sig om arbetslösheten fortsätter att stiga, vilket Almega räknar med. Mot bakgrund av den relativt starka ökningen av hushållens realinkomster räknar Almega ändå med att hushållens konsumtion kommer att öka något mer än förra året, det vill säga med 2 procent i år och med 2,5 nästa år.

3.3 Ännu svagare investeringar än väntat

Den svaga tillväxten samt osäkerheten om konjunkturutvecklingen i omvärlden gör att investeringsplanerna inom näringslivet fortsätter att vara återhållsamma. Inom den privata tjänstesektorn utvecklades investeringarna svagare än väntat under förra året, då de minskade, se tabell 3. Det var främst handeln, delar av företagstjänster samt hälso- och sjukvård som drog ned.

Almega räknar med ännu något svagare investeringarna i år, i såväl tjänstesektorn som i industrin jämfört med vår höstprognos. Sveriges totala fasta bruttoinvesteringar har härmed reviderats ned och väntas öka med låga 0,7 procent. Nästa år räknar Almega med en förbättring, förutsatt den återhämtning i konjunkturen på export- och hemmamarknaden som ligger till grund för prognosen.

²¹ Se KI-barometern, Konjunkturinstitutet, mars 2013.

Tabell 3: Fasta bruttoinvesteringar i Sverige

	Mdr kronor	Fasta priser, procentuell förändring		Prognos	
		2012	2011	2013	2014
Gruv- och tillverkningsindustrin	86,6	11,4	7,5	-1,0	4,0
Byggindustri	29,4	5,7	13,5	1,1	3,0
Tjänsteproducenter	360,3	10,4	-0,7	1,0	4,0
Offentliga myndigheter	116,6	-1,4	3,9	-0,7	0,6
Efter typ av investeringar:					
Maskininvesteringar	195,1	4,1	5,4	-1,0	4,5
Bostadsinvesteringar	120,2	14,7	-9,1	-2,0	4,0
Övriga bygginvesteringar	188,9	5,0	9,8	1,0	2,0
Bygginvesteringar totalt	309,1	4,7	8,8	-0,2	2,8
Övrigt	165,8	6,6	5,8	1,5	2,0
Totala fasta bruttoinvesteringar	669,9	6,4	3,4	0,7	3,1

Källa: SCB, nationalräkenskaperna, Almega.

Byggindustrins investeringar beräknas öka svagt i år, efter förra årets kraftiga ökning med 13,5 procent. Det var främst investeringar i lokaler, samt i den privata energisektorn respektive offentliga väginvesteringar som bidrog till ökningen. Bostadsinvesteringarna minskade däremot förra året, med 9 procent, och beräknas fortsätta falla i år, med 2 procent.

I år väntas en svag ökning av övriga bygginvesteringar, som alltså därmed ligger kvar på ungefär samma nivå som uppnåddes förra året. Det är det privata byggandet inom energi och transport som hålls uppe, medan de offentliga investeringarna i infrastruktur i år minskar. Först nästa år väntas offentliga väginvesteringar åter öka. Statens investeringar i både vägar och järnvägar enligt planerna i den senaste höstbudgeten väntas komma igång gradvis och börja märkas svagt från nästa år och få större genomslag efter 2014. Nästa år väntas även de kommunala anläggningsinvesteringarna bidra till en ökning för de offentliga anläggningsinvesteringarna.²²

3.4 Fortsatt låg inflationstakt

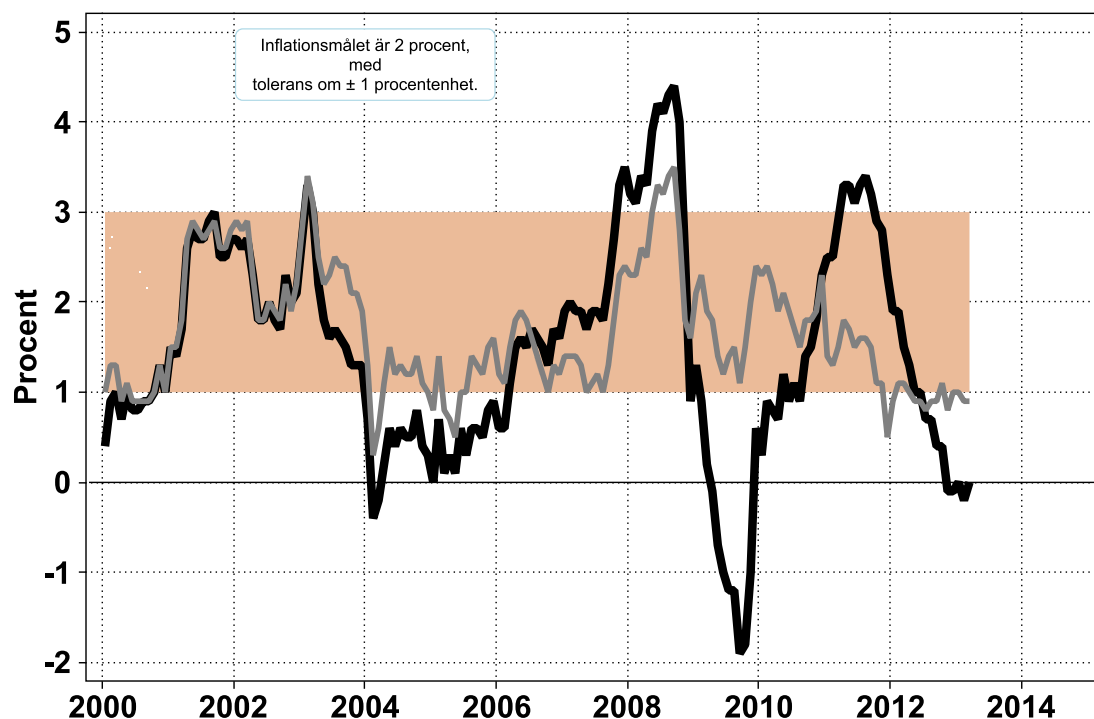
Konsumentprisindex (KPI) avser att visa hur konsumentpriserna utvecklar sig för den privata inhemska konsumtionen. Riksbankens inflationsmål ligger på 2 procent (med toleransintervall på ± 1 procentenhet). Inflationen låg under hela 2012 långt under inflationsmålet och väntas göra det även i år.

Almega räknar med att KPI hamnar på 0,1 procent 2013 och KPIF (KPI med fast ränta) på 1,0 procent. Det är en nedrevidering av inflationstakten jämfört med Almegas

²² Se vidare Byggekongjunkturen, Sveriges byggindustrier, 20 februari 2013.

prognos från oktober förra året. Konjunkturer i både Sverige och omvärlden försvagades under 2012 och efterfrågan blev svagare, vilket har dämpat prisutvecklingen. Riksbankens räntesänkningar samt den starka kronan har också bidragit till lägre prisutveckling än väntat. Det är framförallt tjänstepriserna som drar upp KPI för 2013, följt av kostnader för boende²³. Energipriserna (drivmedel samt energi för bostad) väntas sjunka under perioden och därmed dra ner inflationen något, framförallt under första halvåret i år. Almega räknar med en något högre inflationstakt nästa år på 1 procent.

Diagram 6: Sveriges inflation långt under inflationsmålet. KPI samt KPIF 2000 t.o.m. februari 2013

— Underliggande inflation med fast ränta, KPIF — KPI

Källa: SCB, Macrobond.

Inflationstakten, alltså 12-månaderstakten, var 0,0 procent i mars, vilket är en svag uppgång sedan februari då den var -0,2 procent. Från februari 2013 till mars 2013 steg KPI med 0,4 procent.

²³ I Boende ingår bland annat kostnad för hyra, vatten samt andra bostadsanknutna kostnader.

Prisökningstakten för varor och tjänster, vilka utgör 70 procent av KPI-korgen²⁴, påverkas i stor utsträckning av utvecklingen av enhetsarbetskostnader samt importpriser.

Enhetsarbetskostnaden bestäms av hur arbetskostnaden och produktiviteten utvecklas och påverkar i hög grad företagens prissättning. Ökade enhetsarbetskostnader påverkar normalt priserna uppåt, men svag efterfrågan och ökat konkurrenstryck kan leda till att priserna trots detta pressas ned, vilket är det läge svensk ekonomi nu befinner sig i.

Inflationen påverkas även av förändringar av importpriserna eftersom en stor del av de konsumtionsvaror och tjänster som ingår i KPI importeras. Konsumentpriserna påverkas även av att kostnaden för importerade insatsvaror och tjänster i den svenska produktionen ändras.²⁵ Andelen importerade insatsprodukter har ökat i Sverige, från 22 procent 1995 till 27 procent 2009 av total insatsförbrukning.²⁶ En utveckling som väntas fortsätta i takt med att den svenska produktionen blir allt mer fragmenterad och i allt större utsträckning ingår i så kallade globala värdekedjor. Läs mer om detta i avsnitt 3.6. Det vill säga, importpriserna kan väntas få en än större inverkan på KPI framöver.

Sveriges relativt goda statsfinanser och låga statsskuld gör att investerare ser den svenska ekonomin som en så kallad säker hamn, något som ökar kapitalinflödet och bidrar till att stärka kronan.

Att penningpolitiken i omvärlden är mer expansiv än den svenska bidrar också till att stärka kronan. Riksbankens styrränta ligger högre än exempelvis både den europeiska och den amerikanska centralbankens styrräntor. Allt annat lika betyder det att kronan stärks mot euron och dollarn, då en högre styrränta i Sverige medför en ökad efterfrågan på att placera i kronor. Kronan är nu på sin starkaste nivå på 20 år. Kronförstärkningen bidrar även till fortsatt låga importpriser vilket har en dämpande effekt på inflationen.

Tjänstepriser²⁷ utgör nästan en tredjedel av det sammanvägda KPI-talet, se diagram 7. Med andra ord får prisförändringar inom tjänstesektorn stort genomslag på totala KPI. Teletjänster och telefoni utgör störst andel av de tjänstepriser som ingår i KPI (med vikten 3,4 procent i KPI) följt av priserna på dagens lunch, charterresor och lokal trafik (med andelar av KPI på 2,5; 1,3 respektive 1,2 procent) Allra störst inverkan på KPI har prisförändringar på varor, vilka utgör 42 procent av KPI.

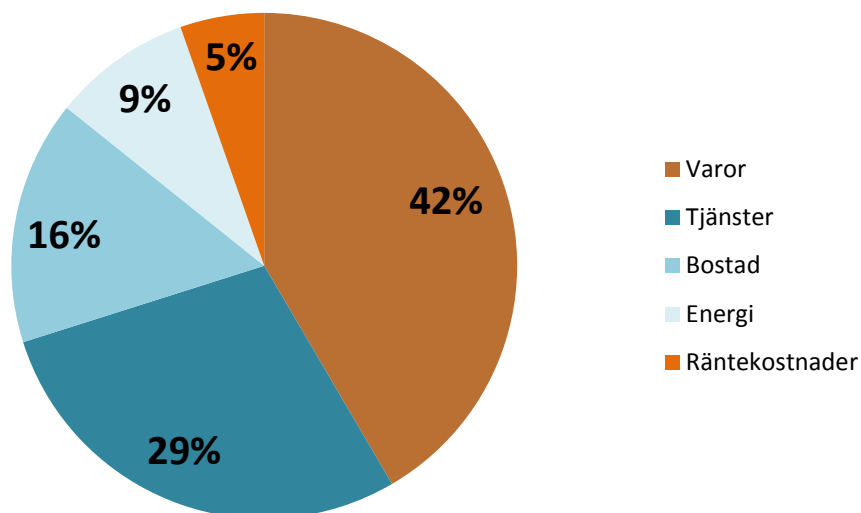
²⁴ Innehållet i KPI-korgen ska svara mot befolkningens aktuella konsumtionsmönster. Korgen förnyas inför varje nytt år. Då uppdaterar man både proportionerna mellan de produkter som ska ingå i KPI-korgen och urvalen av butiker och produkter.

²⁵ Konjunkturinstitutet, Konjunkturläget 2012 augusti samt Konjunkturläget 2013, mars.

²⁶ WIOD.

²⁷ Här ingår bland annat; hälso- och sjukvård, utbildning, transport, tele- och kommunikationstjänster.

Diagram 7: SCB:s viktningsstal för huvudgrupperna i KPI

Källa: SCB

3.5 Exporten fortsatt svag

Under 2012 växte exporten med 0,7 procent, vilket är betydligt lägre än tillväxten på 7 procent 2011. Det var framförallt under andra halvåret 2012 som exporten mattades av, och varuexporten krympte till och med under tredje och fjärde kvartalet.

Tjänsteexporten mattades även den av under andra halvåret men höll sig kvar på positiva tillväxtsiffror. Tjänsteexporten för fjärde kvartalet blev emellertid oväntat stark, främst på grund av att merchanting ökade kraftigt, med 19 procent från fjärde kvartalet 2011 (se vidare faktarutan på sidan 17).

Prognosen för Sveriges exportmarknadstillväxt för 2013 har dragits ned med cirka 1 procentenhet jämfört med Almegas senaste konjunkturprognos från oktober, och väntas i år hamna på cirka 3 procent.

Almega räknar med att exporten totalt i år kommer att öka endast marginellt och hamna på en tillväxt på 0,9 procent. Det är tjänsteexporten som väntas hålla uppe tillväxten under året, medan varuexporten väntas förbli oförändrad. Under 2014 räknar Almega med att exporten återhämtar sig något och växer med 3,8 procent i samband med den förväntade återhämtningen av efterfrågan på många av Sveriges exportmarknader.

Orsaken till den svaga exporten i år och den relativt långsamma återhämtningen på Sveriges exportmarknad är främst fortsatt skuldproblematik i flera EU-länder och en fortsatt svag tillväxt för några av Sveriges viktigaste exportmarknader inom EU. Exporten väntas därför öka endast gradvis i år och tillväxten för helåret blir låg. BNP-tillväxten i exempelvis Tyskland, som är Sveriges näst största varuexportmarknad och fjärde största tjänsteexportmarknad, väntas i år bli svagare än väntat, 0,7 procent. Det är en ännu svagare tillväxt än vad Tyskland hade 2012 då den låg på 0,9 procent. Att jämföra med en tillväxt på mellan 3 och 4 procent åren 2010-11. Även i Norge som är Sveriges allra viktigaste varu- och tjänsteexportmarknad väntas en svag tillväxt i år, 1,5 procent jämfört med 3 procent förra året, se tabell 2.²⁸

Även den starka kronan har en negativ effekt på exporten, framförallt gäller detta svensk bas- och råvaruindustri som har relativt låg andel importerade insatsprodukter. Kronan väntas förstärkas mot euron jämfört med 2012 och under 2013 ligga i snitt på 8,3 SEK/euro och 2014 på 8,2 SEK/euro. Mot dollarn väntas kursen vara i princip oförändrad i år på 6,7 SEK/USD och sedan försvagas något under 2014 till 6,8 SEK/USD i takt med att den amerikanska ekonomin återhämtar sig.²⁹

Importen till EU minskade med 0,3 procent under sista kvartalet 2012, något som får stor inverkan på den svenska exporten eftersom över hälften av den går till EU-länder. Med andra ord finns ett starkt samband mellan den svenska exporten och EU:s import, se diagram 8.

Enligt SCB ökade industrins orderingång från exportmarknaderna på årsbasis något under februari, med 3,5 procent. För att få perspektiv på vad denna uppgång innebär, är det viktigt att komma ihåg att det var en ökning av exportorderingången från en låg nivå i februari förra året. I februari i år låg exportorderingången fortfarande på en något lägre nivå än i början av 2012, när man rensar bort säsongseffekter och tillfälliga, slumpmässiga variationer, enligt SCB:s trendjusterade månadsdata.³⁰ Vidare låg exportorderingången i februari drygt 18 procent under den senaste toppnivån i slutet av 2007.³¹

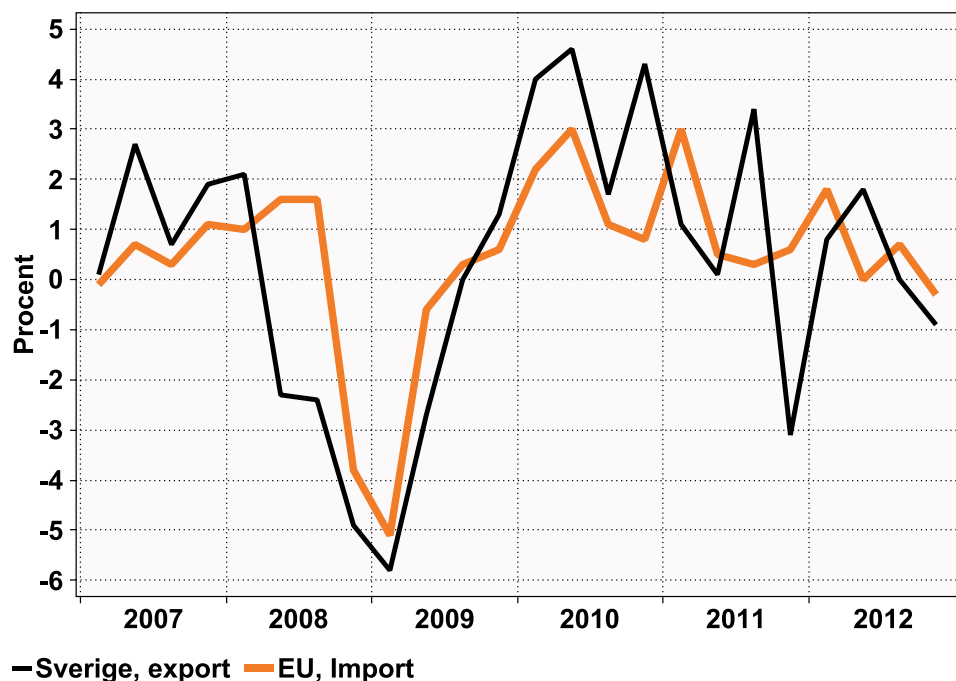
²⁸ Oxford Economics, Almega.

²⁹ Oxford Economics, Almega.

³⁰ Trenden representerar den långsiktiga utvecklingen och eliminerar tillfälliga/slumpvisa variationer. Även säsongvariationer har rensats bort i den trendskattade tidsserien. Med hjälp av en trendjusterad serie är det lättare att se de underliggande förändringarna, i det här fallet avseende efterfrågan från exportmarknaden, och även lättare att upptäcka riktiga vändpunkter i efterfrågan. Tillfälliga uppgångar behöver alltså inte betyda att efterfrågan vänt. Se vidare information från SCB och metoder för trendskattning.

³¹ Industrins leverans- och orderläge, SCB, februari 2013.

Diagram 8: Sveriges export och EU:s import av varor och tjänster, 2007-2012, kalenderjusterade siffror

Källa: Macrobond

Sveriges exportmarknadstillväxt väntas ligga på 3 procent 2013 jämfört med 1,6 procent under 2012. Trots att det är en ökning jämfört med 2012 är det historiskt sett en fortsatt låg tillväxt. Snittet 2000-2012 har legat på drygt 5 procent, och räknas den kraftiga nedgången 2009 bort så ligger snittet på drygt 6,5 procents exportmarknadstillväxt under samma period. Sveriges export har ökat långsammare än marknadstillväxten under det senaste decenniet, vilket även väntas bli fallet under 2013.³²

³² Oxford Economics, Almega.

3.6 Fördjupning: Kedjor av förädlingsvärden – mer korrekt mått på utrikeshandeln?

En ny mer rättvisande metod att mäta handel visar att tjänsternas andel av den svenska exporten är betydligt större än vad man tidigare trott, hela 55 procent. Med tillgång till ny internationell data över globala värdekedjor är vår förhoppning att i följande avsnitt bidra till att skapa en klarare bild av förändringen av innehållet i Sveriges export och import. Inte minst vad gäller det ökade tjänsteinnehållet i handeln, och hur det påverkar produktionens och sysselsättningens tillväxt i Sverige.

Produktionen för både varor och tjänster har blivit alltmer fragmenterad och geografiskt utspridd, vilket kan förklaras med framväxten av globala värdekedjor. Den här utvecklingen har bidragit till en effektivare produktion och ett högre förädlingsvärde för Sverige och många andra OECD-länder. Utvecklingen har också gjort att det traditionella sättet att mäta utrikeshandel kan ge en missvisande bild av var i produktionskedjan som det största förädlingsvärdet skapas. Det traditionella sättet att mäta utrikeshandel fångar alltså inte den alltmer fragmenterade produktionen som sker via globala värdekedjor. Genom att mäta export och import av förädlingsvärde växer en annan bild av handeln mellan länder fram. Särskilt intressant blir det när man tittar på handel med tjänster eftersom de med förädlingsvärdemåttet visar sig ha en mycket större betydelse för OECD-ländernas export, inklusive Sveriges, än vad man får intryck av utifrån traditionell handelsdata. Det blir därför viktigt att följa utvecklingen av de globala värdekedjorna och deras betydelse för tillväxt och sysselsättning i olika länder. Ökad kunskap om denna utveckling ger bättre underlag för ekonomiska beslut, såväl inom närings-, arbetsmarknads- som handelspolitiken.

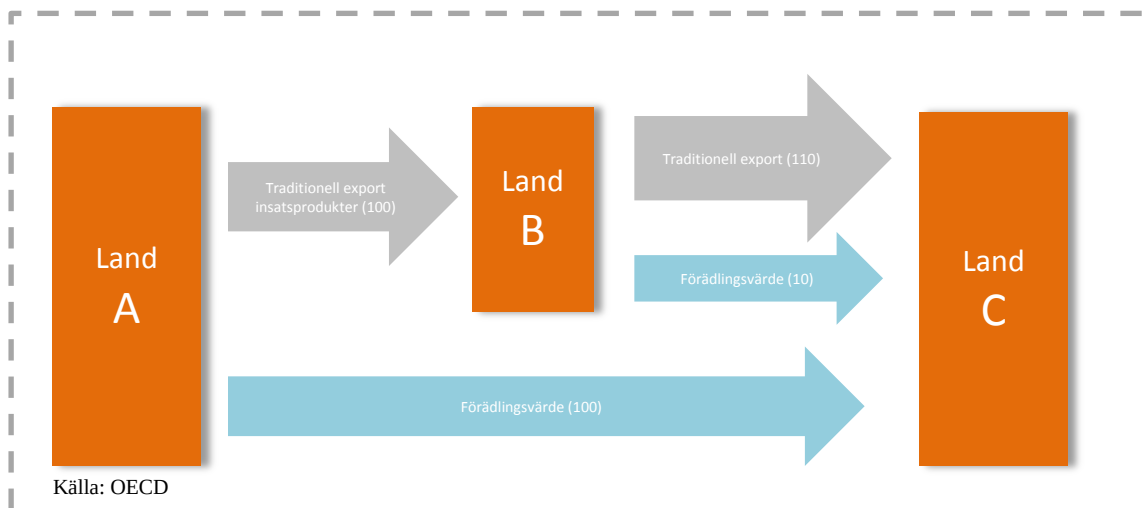
3.6.1 Nytt sätt att mäta export

Företagens produktion utgörs allt oftare av så kallade globala värdekedjor, med olika delar av produktionen förlagd i olika länder. Varor och tjänster är idag ofta ett resultat av ett antal väl koordinerade produktionssteg som utförs i många olika länder och av arbetskraft med olika typer av kunskap.

Normalt mäts ett lands utrikeshandel genom att mäta det totala värdet på dess import respektive export av produkter. Eftersom detta görs både för komponenter och för slutprodukter, får vi en felaktig bild av handeln. Detta eftersom exporten i allt högre grad även består av ett importinnehåll, då exportprodukterna delvis producerats med hjälp av importerade insatsprodukter. På global nivå innebär det att handeln med komponenter räknas flera gånger. På nationell nivå innebär det att landet som exporterar slutprodukten felaktigt tilldelas hela dess värde, även om exempelvis enbart

slutmontering skett där. Genom att studera globala värdekedjor får man en mer rättvis bild av hur handeln mellan länder ser ut.³³

Figur 1 Vad innebär handel med förädlingsvärde?

Exemplet ovan illustrerar skillnaden mellan det traditionella sättet att mäta export respektive export av förädlingsvärde. Land A exporterar en produkt till ett värde av 100 kronor (vilken producerats i land A) till land B, vilket vidareförädlar produkten innan den exporteras vidare till land C för slutkonsumtion. B tillför ett värde av 10 kronor till produkten och exporterar alltså en produkt till ett värde av 110 kronor till land C. Den största delen av förädlingsvärdet har i det här fallet genererats i land A.

Tittar man på exporten av förädlingsvärde får man en större insikt om drivkrafterna bakom exporten. Till exempel styr efterfrågan i land C outputen från land A, och land B:s export är i stor utsträckning beroende av import av insatsprodukter från land A. Utan insikt om detta importberoende skulle politiska beslut som leder till protektionism i land B skada landets egna exportörer och landets konkurrenskraft.

Förra året, 2012, presenterade WTO tillsammans med OECD databasen "World input output database" (WIOD), vilken finansierats av EU. Den kartlägger just flödet av globala värdekedjor och gör det möjligt att få fram en mer korrekt bild av utrikeshandeln av produkter och hur stor del av en produkts förädlingsvärde som faktiskt genereras i olika länder utmed förädlingskedjan.

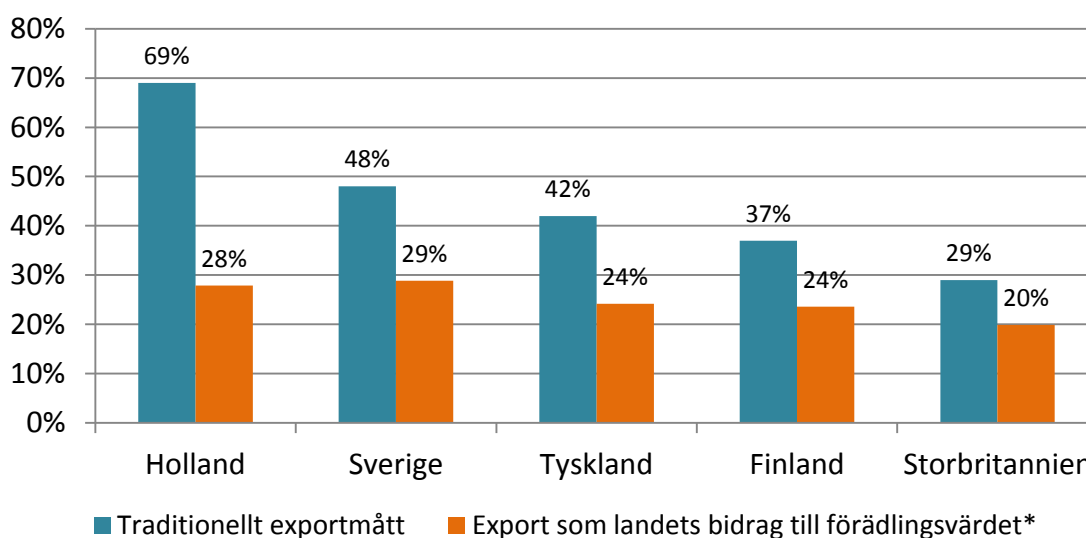
En stor del av många länders export utgörs av insatsvaror och tjänster som importerats. Det innebär att det nationella förädlingsvärdet, det vill säga, det värde som produktionen i landet tillför ekonomin i form av löner och vinster till anställda och investerare, är betydligt mindre än vad som visas med mer traditionell exportstatistik.

³³ WIOD *Trading in Value and Europe's economic future*, Karel De Gucht, 16 april 2012

Detta är något som framgår när man analyserar informationen i den nya databasen WIOD.

Betydelsen av ett lands export mäts ofta som det totala värdet av exporten som andel av BNP. För Sveriges del ligger det på cirka 50 procent medan exporten av förädlingsvärdet som andel av BNP enbart ligger på cirka 30 procent³⁴. Skillnaderna är stora även för andra länder. För Tyskland är skillnaden ungefär lika stor som för Sverige, 42 procent jämfört med 24 procent. Ännu större skillnad har Holland. Där ligger exporten som andel av BNP på nära 70 procent medan förädlingsvärdeexportens andel av BNP ligger på cirka 30 procent. Skillnaden för Finland är inte fullt lika stor, 37 procent jämfört med 24 procent. Ännu mindre är skillnaden i Storbritannien, även om exporten fortfarande blir betydligt lägre när man tittar på förädlingsvärde (se diagram 9).

Diagram 9: Olika sätt att mäta export, totala exportvärdet respektive export av förädlingsvärde, andel av BNP, 2009

Källa: OECD, World bank

*Importjusterad export, d.v.s. enbart landets egna bidrag till exportvärdet räknas

Detta ska dock inte tolkas som att de globala värdekedjorna leder till lägre tillväxt av förädlingsvärdet. Specialiseringen har normalt gjort produktionen mer effektiv och därmed höjt förädlingsvärdet och landets totala BNP-nivå. Det gäller för flertalet OECD-länder, även Sverige. För Sveriges del gynnar de ökade inkomsterna från de globala värdekedjorna i högre grad kunskapsintensiv tjänsteproduktion i Sverige jämfört

³⁴ OECD, Domestic value added embodied in foreign final demand, det vill säga 'export av förädlingsvärde', (totalt alla branscher i ekonomin).

med produktion som använder lågkvalificerad arbetskraft.³⁵ Därmed gynnar det jobbtillväxten inom kunskapsintensiva tjänstebranscher i Sverige. EU:s forskning³⁶ på området har visat att den globala fragmenteringen av produktionen har gynnat efterfrågan på högutbildad arbetskraft i flera länder, bland andra Sverige. Högutbildad arbetskraft spelar en allt viktigare roll i produktionen, både för produktutveckling och produktionsprocesser i den alltmer högteknologiska och kunskapsintensiva produktionen, inte minst i exportindustrin som har ett ökat kunskapsintensivt tjänsteinnehåll i produktionsprocesser och slutprodukter.³⁷

3.6.2 Tjänsternas betydelse för exporten underskattad

När man studerar exporten genom att följa globala värdekedjor visar det sig att tjänsternas andel av exporten är större jämfört med deras andel räknad utifrån traditionell utrikeshandelsdata. Det beror på att tillverkningsföretag generellt sett har en högre andel importinnehåll i sin export än vad tjänsteföretag har. Tjänstesektorn behöver generellt sett inte lika stor del insatsprodukter. Den största delen av tjänsteföretagens kostnader utgörs av lönekostnader. När man mäter export på traditionellt sätt utgör tjänsteexporten i Sverige cirka 30 procent av den totala exporten, medan den utgör cirka 40 procent av förädlingsvärdeexporten³⁸ (importjusterad). Lägger man dessutom till värdet av importerade tjänster så utgör tjänster totalt hela 55 procent av Sveriges totala export.³⁹ Det innebär att Sverige är mer beroende av exporten av tjänster än vad det traditionella sättet att mäta exporten visar.⁴⁰ Tjänster utgör så mycket som cirka 60 procent av det samlade värdet för Europas export.⁴¹

Den största procentuella ökningen av importberoendet i Sverige under perioden 1995-2005 återfinns dock inom tjänstesektorn, vilket tyder på att även den går mot ett allt större importinnehåll.⁴²

För Storbritanniens, Finlands och Sveriges del är tjänsternas andel av den totala exporten cirka 20 procentenheter högre när man räknar in förädlingsvärdet från tjänsteproduktionen som använts för att producera exportprodukterna, jämfört med det traditionella exportmåttet. Här räknas tjänsteproduktion från både utländska och inhemska producenter. För Tyskland är andelen cirka 15 procentenheter högre och för Holland hela 30 procentenheter högre, se diagram 10.

³⁵ Enligt resultat från EU-projektet WIOD.

³⁶ Inom EU-projektet WIOD.

³⁷ WIOD samt även Almega Konjunkturprognos oktober 2012, "*Globala värdekedjor och tjänsteinnehåll driver svensk tillväxt och konkurrenskraft*".

³⁸ Då importen av tjänster räknats bort som andel av förädlingsvärdet.

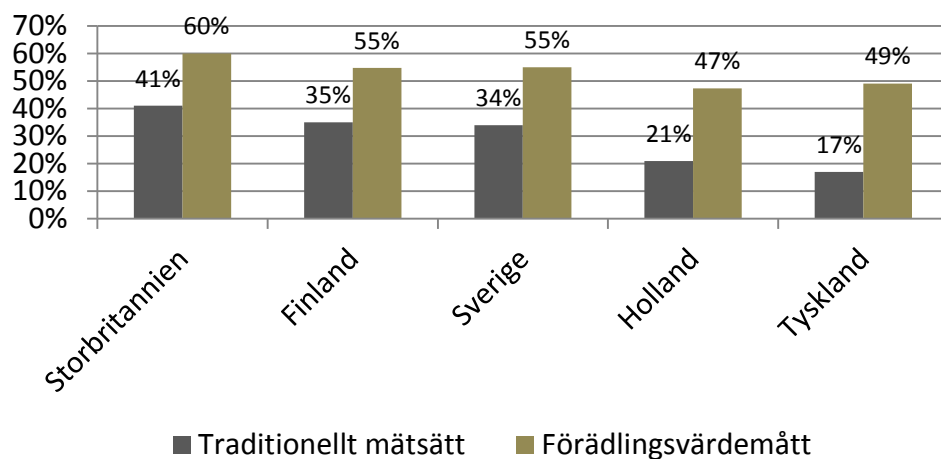
³⁹ Se OECD, Service value added embodied in gross export by source country as % of gross exports

⁴⁰ WTO 'Made in the world' Henrik Isaksson, 2011.

⁴¹ WIOD Trading in Value and Europe's economic future, Karel De Gucht, 2012, www.oecd.org

⁴² WTO 'Made in the world' Henrik Isaksson, 2011.

Diagram 10: Tjänsteexportens andel av total export, 2009⁴³

Källa: OECD, WTO, Macrobond

Tjänster har således en avgörande betydelse för de globala värdekedjorna. Dels genom att verka som så kallade ”möjliggörande” tjänster genom att de stödjer skapandet av värdekedjor för både varor och tjänster. Det kan handla om tjänster i form av kommunikation, försäkring, finans och andra företagstjänster. Dessa har stor betydelse för värdekedjornas konkurrenskraft. Men tjänster handlas också separat, helt fristående från varuproduktion. Exempel på dessa är olika typer av IT-tjänster, design, marknadsföring, tekniska tjänster samt forskning och utveckling. Handel med dessa skapar rena ”tjänstevärdekedjor”. Olika IT-tjänster gör det möjligt att separera tjänsten från själva konsumtionstillfället, vilket gör det möjligt att importera och exportera tjänster inom fler områden. Det finns ingen skarp gräns mellan de här två olika typerna av tjänster, möjliggörande respektive fristående, utan samma typ av tjänst kan tillhöra båda kategorierna, exempelvis design och tekniska tjänster.⁴⁴

Att produktionen i exportföretag i Sverige, i allt högre grad bygger på ”globala värdekedjor” av insatsvaror och tjänster, höjer förädlingsvärdet i de svenska produktionsenheterna. Denna utveckling skapar, som tidigare nämnts, jobb inom främst kunskapsintensiva tjänstebranscher i Sverige, som levererar högkvalificerade tjänster som insats i exportföretagens produktion.⁴⁵

Att tjänsteinnehållet i den svenska exporten blivit allt viktigare märker man när man följer utvecklingen för tjänsteexportens marknadsandel (beräknad utifrån traditionellt

⁴³ OECD, Service value added embodied in gross export by source country as % of gross exports

⁴⁴ Global Value Chains and Services, Kommerskollegium, 2013.

⁴⁵ WIOD

sätt att mäta exportmarknadsandelar⁴⁶). Den har haft en positivare utveckling än motsvarande för enbart varor, vilket innebär att den gynnsammare utvecklingen för tjänsteexporten drar upp den totala marknadsandelsutvecklingen för Sveriges export. Det vill säga, det tyder på att ett ökat tjänsteinnehåll i exporten blir en allt viktigare konkurrensfaktor, vilket framgår ännu tydligare om man mäter tjänsteinnehållets betydelse för Sveriges export med hjälp av de globala värdekedjorna. Kunskapsintensiva tjänster och tjänsteerbjudanden, dels kopplade till varuförsäljning och dels i form av ren tjänsteproduktion och försäljning av rena tjänster till exportmarknader, får alltså allt större betydelse.

Det är möjligt att tjänsteexportens marknadsandel får en än gynnsammare utveckling om man beräknar marknadsandelar utifrån export av förädlingsvärde. För att kunna dra slutsatser kring detta krävs djupare studier och analyser av dessa flöden. Något som Almega hoppas EU:s, WTO:s och OECD:s fortsatta arbete och analyser utifrån WIOD kommer att visa.

3.6.3 Importerade insatsprodukter ökar

En annan trend som framkommer tydligt när man studerar statistiken i WIOD-databasen, är att andelen importerade insatsvaror som andel av den totala användningen av insatsvaror i produktionen ökar över tid⁴⁷. Detta gäller för alla de länder vi valt att studera, med undantag av Finland. 2009 var emellertid ett krisår och generellt sett gick importandelen av insatsvarorna ned det året. År 2008 låg den på en högre nivå generellt, vilket även gäller för Finland.

Av de länder vi valt att studera har Sverige högst andel importerade insatsvaror, 27 procent av total insatsförbrukning år 2009. Främst kommer dessa insatsprodukter från Tyskland, men Norge och USA har också stor betydelse för den här importen till Sverige.⁴⁸

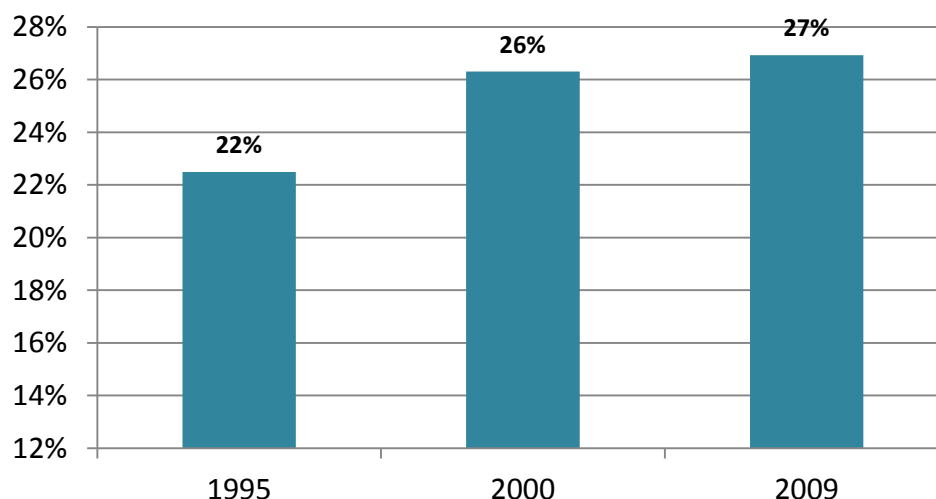
Trenden går alltså mot att fler företag använder en växande andel importerade insatsprodukter i sin produktion. Importen ökar i betydelse vilket också bekräftar bilden av en alltmer fragmenterad produktion, där olika delar i produktionskedjan förläggs i olika länder. Hela världens produktion, och framförallt EU:s, går alltmer mot att bli en fragmenterad och djupt integrerad produktions- och värdekedja ut i världen. Det här betyder också att en ökande andel av exporten härrör ifrån import.

⁴⁶ Vanligen beräknas exportens andel av den totala exporten till en vald exportmarknad, alternativt som andel av en grupp länders export till denna marknad. Ett alternativt sätt att räkna traditionellt med hjälp av utrikeshandelsdata är att räkna ett lands andel av importen till ett land, eller ett länderområde. Utvecklingen av ett lands exportmarknadsandel kan alltså följas då dess export sätts i relation till övriga länders export till utvald exportmarknad.

⁴⁷ WIOD-databasen sträcker sig från 1995 till 2009.

⁴⁸ <http://stats.oecd.org>

Diagram 11: Importerade insatsprodukter, som andel av total insatsförbrukning, Sverige 1995-2009

Källa: WIOD

Den ökande andelen importinnehåll i exporten minskar också valutakursens betydelse för exporten. Flera tidigare konjunkturrapporter från Almega har visat att andra faktorer än kronans värde i förhållande till våra konkurrentvalutor ser ut att ha fått ökad betydelse för exportens utveckling under senare år.⁴⁹ Större importandel är en sådan, och de branscher som har relativt stora importandelar påverkas i mindre grad av förändringar i valutakursen än de med mindre importandelar. Fortfarande drabbas de svenska råvaru- och basindustrierna relativt hårt av en kronförstärkning eftersom de har mindre andel importerade insatsprodukter.

Tittar man specifikt på industrins⁵⁰ import av insatsprodukter för de länder vi valt att undersöka närmre, så ser man en tydlig ökning av importandelen även där. Intressant att notera är att den svenska industrin har en högre andel import av insatsprodukter än övriga jämförelseländer, cirka 37 procent jämfört med övriga länder vi valt att jämföra med, som har en importandel på runt 30 procent.

Framförallt har Sverige större andel import av insatsprodukter inom tillverkning av stenkolsprodukter, raffinerade petroleumprodukter och kärnbränsle, där andelen ligger på hela 86 procent. Även inom tillverkning av gummi- och plastvaror samt el- och optikprodukter har Sverige en betydligt större andel importerade insatsprodukter än

⁴⁹ Almegas konjunkturprognoser *Globala värdekedjor och tjänsteinnehåll driver svensk tillväxt och konkurrenskraft*, 30 oktober 2012, *Återhämtning på halvfart*, 19 april 2010; *Ur finanskrisens järngrepp*, 6 april 2009.

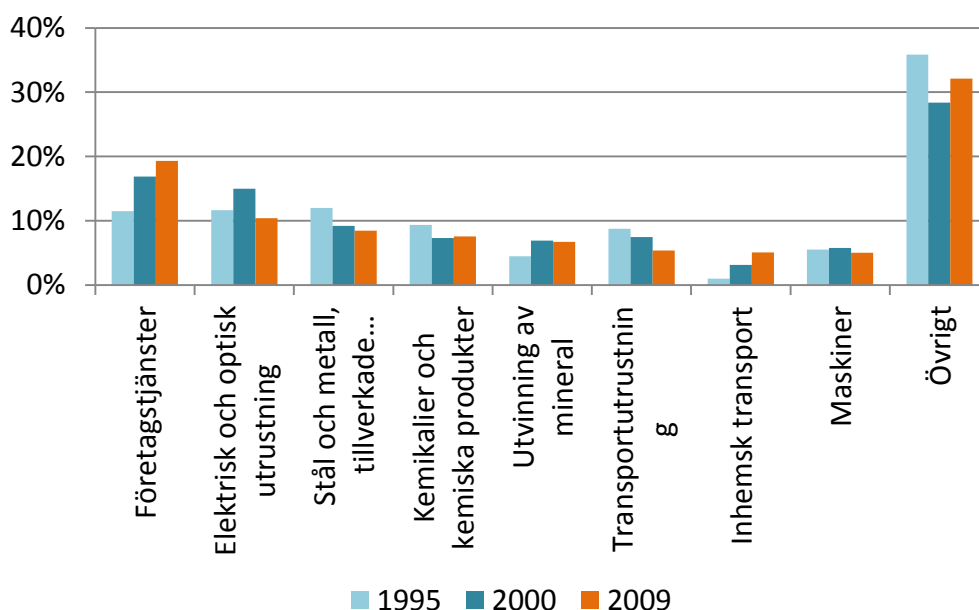
⁵⁰ SNI 15-37 (enligt SNI 2002).

övriga jämförelseländer. Något som drar upp Sveriges totala andel import av insatsprodukter.

Även inom branschen företagstjänster i Sverige har importandelen för insatsprodukter ökat, till 21 procent 2009 från en andel på 17 procent år 1995.

Tittar man närmre på vilka typer av insatsprodukter som importeras, framgår att företagstjänster är den största enskilda insatsprodukten hos samtliga branscher. Dessa tjänster utgör cirka 20 procent av Sveriges totala import av insatsprodukter. 10 procent utgörs av elektronisk och optisk utrustning och 8 procent av stål och metall, se diagram 12. Det är också importen av företagstjänster som ökat mest som andel av den totala importen av insatsprodukter mellan åren 1995 till 2009, med 7 procentenheter. Störst minskning visar importen av stål och metall samt tillverkade metallprodukter, med 4 procentenheter under samma period. Dock låg importandelen för dessa produkter på en något högre andel innan krisåret 2009.

Diagram 12: olika typer av importerad insatsproduktion, andel av Sveriges totala import av insatsprodukter, 1995-2009

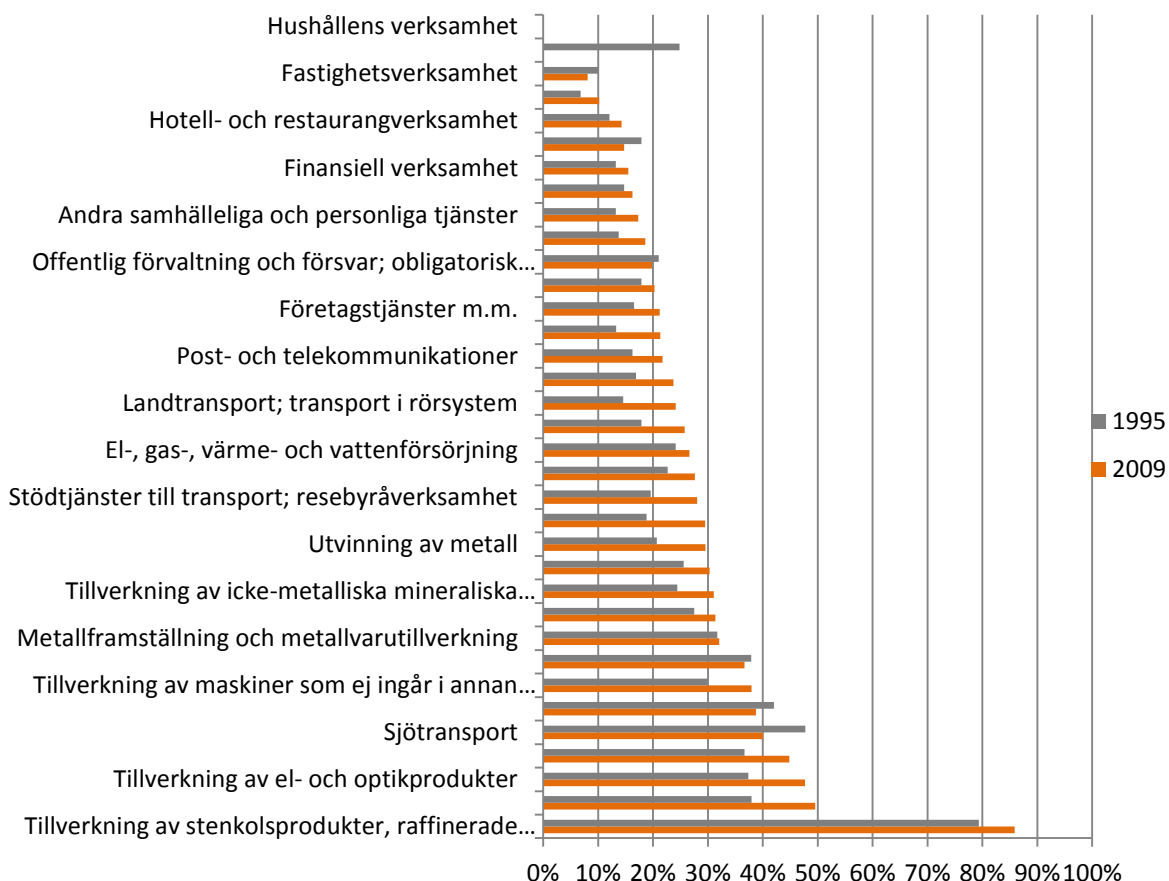
Källa: WIOD

Generellt sett har Sveriges tillverkningsindustri en hög andel import av insatsprodukter i sin produktion, se diagram 13. Tjänstebanscher har som tidigare nämnts generellt sett en något lägre andel importerade insatsprodukter. Andelen har dock ökat mellan

1995 och 2009 i flertalet branscher. För tjänstesektorn totalt sett (inklusive handel)⁵¹ har importandelen ökat från 16 procent 1995 till 19 procent 2009. Det stärker bilden av att även tjänstebanschnas produktion blir alltmer fragmenterad och att globala värdekedjor spelar en viktig roll även för dem.

Lägst importandel återfinns i branscherna fastighetsförvaltning och utbildning, med en andel på åtta respektive 10 procent. Störst ökning av importandelen har skett inom tillverkning av gummi- och plastvaror, där den ökade med 12 procentenheter mellan 1995 och 2009. Inom sjötransport minskade importandelen mest under samma period, med 8 procentenheter. Trenden för alla branscher med enbart ett fåtal undantag är dock att importandelen ökat sedan 2005.

Diagram 13: Importandel per bransch, andel av respektive branschs totala insatsförbrukning

Källa: WIOD

⁵¹ Definierad utifrån svensk näringsgrensindelning SNI 2002 G-P.

3.6.4 Protektionism hot mot globala värdekedjor

Att minimera olika handelshinder blir viktigt för att de globala värdekedjorna ska fungera. Protektionism är därför ett stort hot mot dessa och de ingående företagen och ländernas ekonomier. Cirka en tredjedel av de jobb som man i dag vet är knutna till europeisk export är en del av en global värdekedja. Något som ytterligare understryker betydelsen av att minska handelshindren.⁵²

Det vill säga, handelshinder kommer att påverka de globala värdekedjornas geografiska placering vilket får stor inverkan på de länder som i dag i stor utsträckning deltar i dessa och är helt beroende av deras existens, däribland Sverige.⁵³ Det understryker den stora betydelsen av att fortsätta följa de globala värdekedjornas utveckling, och få ökad kunskap om vad förändringar i dessa får för inverkan på produktionen, värdetillväxt och sysselsättning i Sverige och andra länder.

Som vi framhöll i inledningen av detta avsnitt bör detta nya sätt att mäta exportens innehåll, och betydelsen som det ökade tjänsteinnehållet har för produktionens och sysselsättningens tillväxt, utgöra viktiga underlag för den ekonomiska politiken i såväl Sverige som i andra länder.

3.7 Jobbmotorn stannar upp

Under förra året steg sysselsättningen i Sverige totalt med 0,7 procent, främst inom den privata tjänstesektorn, med 1,1 procent. Det motsvarar en ökning med 23 000 fler sysselsatta personer i den privata tjänstesektorn. Det innebär en inbromsning i tjänstesektorns jobbtillväxt jämfört med de två föregående åren, då ökningen uppgick till totalt omkring 120 000, se tabell 4. Inom offentliga myndigheter steg sysselsättningen under förra året med 10 000 personer. Samtidigt minskade sysselsättningen inom industrin med 12 000 personer. Industrin ligger normalt före tjänstesektorn med personalneddragningar i samband med svagare exportmarknadstillväxt.

Tendenser till fortsatt avmattning i tjänstesektorn märktes under fjärde kvartalet i fjol, främst inom företagstjänster⁵⁴, där sysselsättningen minskade inom reklam och marknadsundersökning, uthyrning, arbetsförmedling, resetjänster och andra stödtjänster.

⁵² Trading in Value and Europe's Economic Future, Karel De Gucht, 2012.

⁵³ World Economic Forum, The shifting geography of global value chains: Implications for developing countries and trade policy.

⁵⁴ I företagstjänster inkluderar Almega SNI 69-82 samt 62-63, dvs. juridik, ekonomi, vetenskap, teknik, uthyrning, fastighetsservice, resetjänster och stödtjänster, dataprogrammering, datakonsulter och informationstjänster.

Almeas arbetsmarknadsindikator pekar på att sysselsättningen i den privata tjänstesektorn under första kvartalet i år börjar falla.⁵⁵

Parallellt med att konjunkturen mattades av alltmer inom tjänstesektorn under förra året, fortsatte problemen för kunskapsintensiva tjänsteföretag att hitta den kompetens de söker. Detta eftersom flera branscher inom denna sektor fortfarande rapporterade att de behövde öka antalet anställda, men utan att lyckas i önskad omfattning⁵⁶.

Tabell 4: Antal sysselsatta, samt förändring per år, tusental

	Antal sysselsatta, tusental	Prognos				
	2010	2010	2011	2012	2013	2014
Varubranscher	1065	2	21	-4	-13	-5
Industri	615	-10	9	-12	-11	-5
Byggbranschen	301	8	15	4	-1	0
Tjänstebranscher	2039	51	71	23	-6	10
Stat	233	1	3	5	0	0
Kommuner	1054	-11	6	5	9	4
Hushållens idéella organisationer	107	0	2	3	0	2
Totalt	4498	43	103	33	-10	11

Källa: SCB (nationalräkenskaperna), Almega.

Anm. Observera att samtliga varubranscher inte redovisas separat i tabellen.

Almega räknar med fallande sysselsättning inom tjänstesektorn i år, med omkring 6000 färre sysselsatta totalt sett. Att Sveriges jobbmotor stannar upp hör samman med den långdragna lågkonjunkturen för främst exportindustrin och tjänstebranscher som bidrar till Sveriges export. Dessutom pressas tjänsteföretagens lönsamhet med en generellt svag pris- och produktivitetstillväxt.

Produktiviteten inom den privata tjänstesektorn steg med endast 1,2 procent förra året. Almega räknar med en viss förbättring i år, i samband med att företag främst avvaktar med nyanställningar så länge efterfrågan och prisutvecklingen är svag. Vissa branscher, särskilt inom företagstjänster, väntas dra ned ytterligare på personal så länge efterfrågan är svag.

⁵⁵ Se Almega tjänsteindikator för första kvartalet 2013, 12 mars 2013.

⁵⁶ Se , Konjunkturinstitutet , KI-barometern som avser företagens enkätsvar under 2012.

Tabell 5: Produktivitetstillväxten⁵⁷ i svensk ekonomi, procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012	Prognoser:	
					2013	2014
Produktivitetstillväxt totalt	-2,4	4,2	1,4	0,6	1,2	1,7
Näringslivet	-3,7	5,0	2,5	1,2	1,6	2,1
Varuproducenter	-8,0	15,3	3,5	1,2	1,1	2,8
Gruv- och tillverkningsindustrin	-10,2	25,1	4,1	-0,6	0,3	4,7
Byggindustrin	-5,2	2,8	5,6	3,0	2,3	1,5
Tjänsteproducenter	-1,7	-0,2	2,0	1,2	1,8	1,7
Parti- och detaljhandel	-2,2	3,5	2,8	-0,6		
Transport och magasinering	-5,4	-0,1	4,1	1,9		
Hotell och restaurang	-6,0	-7,7	-2,9	3,1		
Information och kommunikation	1,6	7,0	6,5	1,5		
Kreditinstitut och försäkringsbolag	5,7	0,4	-1,8	3,0		
Företagstjänster	-1,7	2,3	4,0	2,0		
Utbildning, hälso- och sjukvård m.m.	0,3	-1,6	-0,6	3,5		

Källa: SCB (nationalräkenskaperna) samt prognoser från Almega.

Almega utgår från begränsade effekter av både penning- och finanspolitiken på sysselsättningen under prognosperioden, och att den svaga konjunkturen kommer att leda till att sysselsättningen minskar i år, med totalt 10 000 jobb, se tabell 4.

Arbetslösheten beräknas i år stiga, från 8 procent förra året till i genomsnitt 8,5 procent av arbetskraften. Nästa år väntas arbetslösheten ligga kvar på en hög nivå, 8,4 procent, även om sysselsättningen börjar öka, främst inom den privata tjänstesektorn. Jobbmotorn startar om nästa år, men går på lågvarv.

Fortsatt produktionsminskning inom industrin och svag återhämtning både för tjänstesektorn och industrin senare i år, väntas leda till en långsam förbättring av produktivitetsökningen inom näringslivet i år och nästa år, se tabell 5. De senaste årens låga investeringsnivåer inom näringslivet, som hållit nere investeringar i inte enbart maskiner och byggnader utan även i forskning och utveckling, kan på kort sikt också förklara varför uppgången för produktiviteten blir långsam. För att göra en snabbare tillväxt möjlig krävs ökade investeringar inom industrin och i tjänstebranscher.

Under de första finanskrisåren, 2007-2010, utvecklades produktiviteten exceptionellt dåligt. Under perioden 2007-2010 minskade produktiviteten inom den privata tjänstesektorn med i genomsnitt 1 procent per år. För att lyckas återuppnå den starkare produktivitetstillväxten som rådde innan finanskrisen behöver bland annat matchningen mellan företagens efterfrågan på olika kompetenser och utbudet av dessa på arbetsmarknaden förbättras. Dessutom bör investeringar i tjänsteinnovationer, ny teknik med mera åter ta fart.

⁵⁷ Produktivitetstillväxten mäts här som förändringen av förädlingsvärdet i fasta priser dividerad med förändringen av antalet arbetade timmar. Utvecklingen för förädlingsvärdet och arbetade timmar är kalenderkorrigerade.

Forskning har visat att en stor andel av Sveriges tidigare så starka produktivitetstillväxt från mitten av 1990-talet förklarats av immateriella investeringar, såsom i forskning och utveckling, organisationsförbättringar, design, marknadsföring med mera⁵⁸. Ett uppsving för denna typ av investeringar i Sverige spelar en viktig roll för att återvinna en långsiktigt hög produktivitetstillväxt och konkurrenskraft.

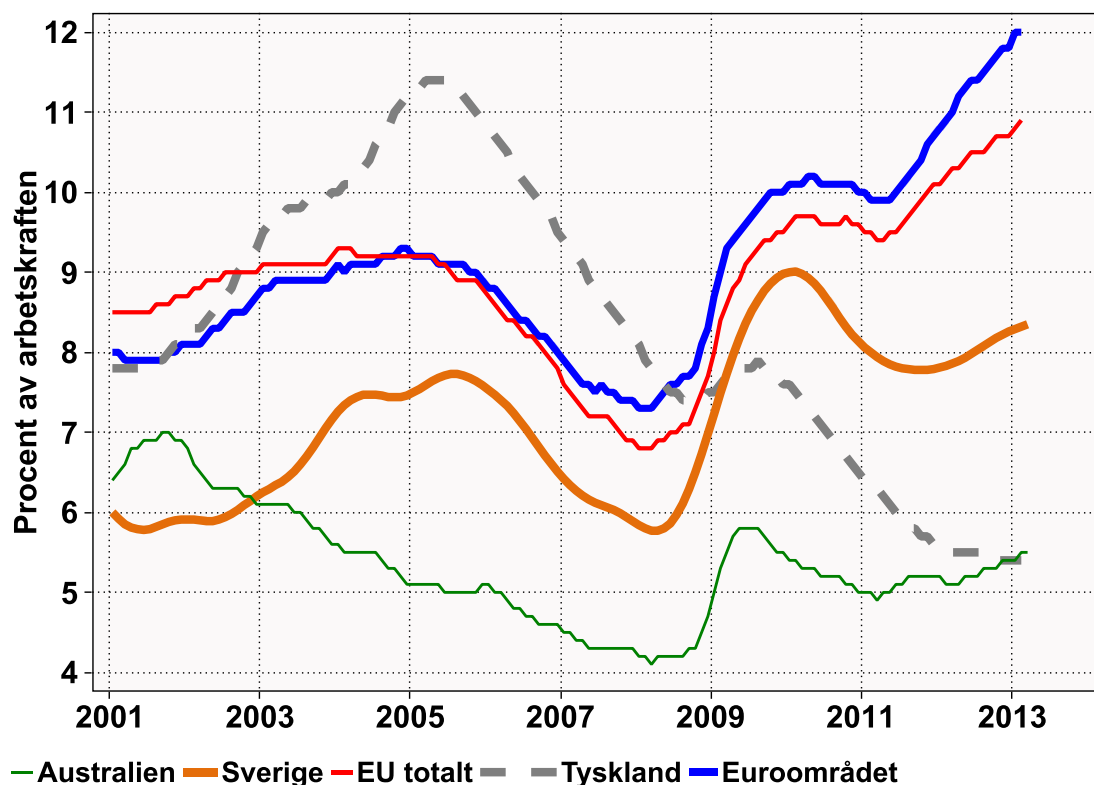
3.8 Fördjupning: Sämre matchning på arbetsmarknaden i flera länder

I följande avsnitt lägger Almega särskilt fokus på vad som skiljer Sveriges utveckling på arbetsmarknaden från några andra länder med relativt stora tjänstesektorer. Ett särskilt fokus läggs på matchningen mellan utbud av och efterfrågan på arbetskraft. Det framkommer att det finns skillnader mellan länder avseende hur sysselsättningen utvecklats från mitten av 1990-talet inom olika sektorer och branscher. Syftet har varit att försöka urskilja några möjliga förklaringar till varför matchningen förbättrats i vissa länder och försämrats i andra. Några specifika skillnader framträder vilka kan utgöra viktiga förklaringar till varför matchningen mellan efterfrågan på och utbud av kompetenser försämrats särskilt i Sverige under senare år. En sådan förklaring kan vara att Sverige sticker ut med en särskilt kraftig ökning av sysselsättningen i kunskapsintensiva tjänstebranscher, vilka blivit så stora att Sverige nu har en högre andel sysselsatta i dessa branscher än flertalet OECD-länder. Mycket talar för att den snabbt stigande efterfrågan på högutbildad arbetskraft i Sverige inte har matchats med en tillräckligt snabb ökning av utbudet av sådan arbetskraft.

Arbetslösheten inom EU började öka i samband med finanskrisen 2008-2009, men utvecklingen under återhämtningen därefter skiljer sig åt mellan länder. I exempelvis Sverige och Australien ökade arbetslösheten under 2012. För Sveriges del låg främst svagare efterfrågan från exportmarknader bakom den ökade arbetslösheten. Samtidigt hölls efterfrågan uppe relativt länge under 2012 inom vissa kunskapsintensiva tjänstebranscher i Sverige, som hade fortsatta problem med att hitta personal i önskad omfattning på arbetsmarknaden.

⁵⁸ Se *Can Investment in Intangibles Explain the Swedish Productivity Boom in the 1990s?* Harald Edquist, IFN, september 2009 samt *Intangible Investment and the Swedish Manufacturing and Service Sector Paradox*, Harald Edquist, IFN, februari 2011.

Diagram 14: Arbetslöshet i procent av arbetskraften

Källa: Macrobond.

Tyskland skiljer sig från många andra länder, med en kortare period med ökad arbetslöshet under 2009, och därefter en kraftig nedgång till en nivå på 5,4 procent i slutet av 2012, se diagram 14.

Även Australien hade en relativt kort period med ökad arbetslöshet under finanskrisen 2008-2009, då den toppade på 5,8 procent. I slutet av 2012 låg den i nivå med Tyskland, på endast 5,4 procent, se diagram 14. Arbetslöshetsnivån i Australien var visserligen fortfarande högre i början av 2013 jämfört med innan finanskrisen, men ligger i en internationell jämförelse lågt. I Sverige låg nivån för arbetslösheten på 8,4 procent i mars⁵⁹ och inom euroområdet på 12 procent. Inom de mest skuldsatta krisländerna, och särskilt i Spanien och Grekland, var arbetslösheten ännu mycket högre, på nivåer kring 26 procent i slutet av 2012.

I flera länder, inte bara i krisländer, ser arbetslösheten ut att bita sig fast på högre nivåer än tidigare, vilket inte enbart ser ut att bero på en svag konjunktur. Även under de

⁵⁹ 8,5 procent säsongsrensats för åldrarna 16-64, och 8,4 procent trendrensats, dvs. korrigerat för tillfälliga variationer. Källa: Arbetskraftsundersökningarna (AKU), SCB, 23 april 2013.

senaste årens återhämtning i ekonomin, då de lediga jobben ökade igen, har arbetslösheten legat kvar på höga nivåer i många länder. Det har alltså varit svårare att fylla de lediga platserna. Med andra ord har efterfrågan på olika kompetenser matchats sämre med den faktiska tillgången på kompetenser.

Det finns också länder där matchningen har förbättrats, som exempelvis i Finland, Estland, Nederländerna, Tyskland och Australien. Förbättringen ser emellertid olika ut i dessa länder när det gäller vilken typ av jobb som främst vuxit fram.

Ett sätt att illustrera utvecklingen av matchning på arbetsmarknaden är med hjälp av *Beveridgekurvan* för ett land, vilken visar sambandet mellan utvecklingen av andelen arbetslösa samt andelen lediga platser (jobbvakanser) i förhållande till arbetskraften. Ett tecken på att matchningen mellan de lediga platserna och de arbetslösa som söker jobb försämrats är ett skift utåt av kurvan, alltså till höger, se exempelvis diagram 18 för Sverige på sidan 48. Med andra ord har matchningen försämrats om arbetslösheten blivit högre än tidigare vid en given nivå på de lediga platserna. Det kan alltså vara ett tecken på att en ökad andel av de arbetslösa saknar den kompetens som krävs för att fylla de lediga platser som finns.

Sedan mitten av 2010 har *Beveridgekurvan* skiftat utåt i många länder, enligt en studie av OECD.⁶⁰ Det är möjligt att det kan förklaras av att de lediga platserna vänder upp snabbare än arbetslösheten börjar minska, men det är också möjligt att arbetslösheten kommer att ligga kvar på en högre nivå i många länder under en längre tid och i förhållande till nivån på de lediga platserna jämfört med tidigare. I så fall har den så kallade strukturella arbetslösheten stigit, vilket det kan finnas flera förklaringar till, något vi kommer att ta upp längre fram i detta avsnitt.

Tyskland skiljer sig från andra länder genom att andelen sysselsatta ökat inom branscher med relativt hög andel lågutbildad arbetskraft.⁶¹ Dessutom har sysselsättningen ökat inom branscher som har relativt höga andelar högutbildad arbetskraft i Tyskland. Uppgången av sysselsättningen i Tyskland har alltså fördelats både på kunskapsintensiva branscher och på andra branscher som inte kräver lika hög andel högutbildad arbetskraft.

Däremot har sysselsättningen i exempelvis Australien, Nederländerna och Finland minskat inom branscher med relativt större andelar lågutbildad arbetskraft. Samtidigt har andelen högre utbildad arbetskraft ökat inom samtliga branscher i dessa länder. De ser alltså ut att ha varit relativt framgångsrika med att fylla på utbudet av den arbetskraft som eftersöks för de lediga platser som ökat, alltså främst inom kunskapsintensiva

⁶⁰ Se *OECD Employment Outlook 2012*.

⁶¹ Det vill säga, sysselsättningen har ökat inom hotell och restaurang, transporter samt samhällliga, personliga och hushållsnära tjänster som andel av den totala sysselsättningen i Tyskland. Det är branscher som alltså inte ingår i kunskapsintensiva sektorn och som har en relativt stor andel lågutbildad arbetskraft. (Enligt data från The World Input-Output Database (WIOD), projekt finansierat av EU-kommissionen. Databasen täcker in 27 EU-länder samt 13 länder utanför EU, för perioden 1995-2009.

branscher. Därmed har arbetslösheten minskat och blivit lägre vid en given nivå på de lediga platserna.

Tabell 6: Olika branschers andelar av den totala sysselsättningen år 2009, procent

	Sverige	Storbritannien	Holland	Danmark	Finland	Australien	Tyskland	USA	Kanada
Kunskapsintensiva tjänstebranscher	44,4	45,5	43,3	43,0	37,2	37,1	35,7	34,5	29,8
varav företagstjänster	12,7	10,2	17,2	11,4	10,5	11,4	13,2	12,4	7,9
Övriga tjänster	31,2	36,4	37,2	34,6	33,7	38,1	37,3	49,0	48,8
Tjänster totalt	75,7	81,9	80,5	77,6	70,9	75,2	73,0	83,5	78,6
Tillverkningsindustrin	14,6	9,1	10,5	12,7	16,0	9,3	18,5	8,9	9,9
Bygghverksamhet	6,5	6,7	5,7	6,2	7,2	9,5	5,5	5,3	7,7
Övriga varubranscher	3,1	2,3	3,3	3,5	5,9	6,0	3,0	2,3	3,9

Källa: WIOD.

I flertalet länder har andelen högutbildad arbetskraft ökat inom de flesta branscher. Det bekräftas också av OECD:s studier som visar att i ekonomiskt utvecklade länder har en stadig och långsiktig utveckling skett mot allt högre kompetensnivåer inom arbetskraften.⁶² Andelen högkvalificerade tjänstemannajobb har ökat till mellan drygt 30 och 40 procent i de anglosaxiska samt i de nordiska länderna, från att ha legat på andelar på 7-15 procent under 1960-talet.

OECD varnar i sin studie för att neddragningar av investeringar i humankapital kan bromsa den ekonomiska tillväxten samt levnadsstandarden på lång sikt. OECD påpekar också att risken för ”skills mismatch” kommer att öka om förutsättningarna i ett land inte stödjer en ökning av högkvalificerade jobb. Därmed finns risk för att specifika yrkeskompetenser kommer att minska i omfattning och på sikt ”förtvina” i länder som inte stödjer en fortsatt kompetensutveckling inom arbetskraften.

⁶² Se Hanel, M., ”Trends in Job Skill Demands in OECD Countries”, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 143, 2012.

Tabell 7: Andel sysselsatta inom kunskapsintensiv tjänstesektor år 2009

Sverige	44,4	Östeuropa	
Danmark	43,0	Estland	28,7
Finland	37,2	Slovenien	28,2
Genomsnitt	41,6	Ungern	27,2
		Litauen	27,0
PIIGS		Lettland	26,6
Irland	37,8	Slovakien	26,0
Italien	29,2	Tjeckien	25,9
Spanien	26,6	Polen	24,8
Portugal	24,3	Bulgarien	20,1
Grekland	23,0	Rumänien	14,8
Genomsnitt	28,2	Genomsnitt	24,9
BRIC med flera		Övriga länder i WIOD-databasen	
Ryssland	23,0	Storbritannien	45,5
Taiwan	21,3	Luxemburg	43,9
Brasilien	20,0	Holland	43,3
Mexico	18,8	Belgien	42,5
Indonesien	9,1	Frankrike	40,4
Kina	6,4	Australien	37,1
Indien	6,2	Tyskland	35,7
Genomsnitt	15,0	USA	34,5
		Österrike	32,4
Malta	30,6	Kanada	29,8
Cypern	24,1	Japan	28,9
Turkiet	14,8	Sydkorea	27,2
Genomsnitt	23,2	Genomsnitt	36,8

Källa: WIOD.

I en jämförelse mellan ett antal länder med en stor andel sysselsatta inom tjänstesektorn, se tabell 6, har Sverige näst störst andel sysselsatta inom kunskapsintensiva tjänstebanscher (*Knowledge Intensive Services*, KIS⁶³) efter Storbritannien. Jämfört med övriga 38 länder som ingår i databasen WIOD ligger Sverige och Storbritannien i topp, se tabell 7. Värt att notera är att de nya tillväxtländerna, BRIC⁶⁴, har en betydligt mindre andel av sysselsättningen inom KIS, i genomsnitt cirka 14 procent, varav Kina och Indien endast har drygt 6 procent sysselsatta inom KIS. Flertalet länder har

⁶³ Almega har i denna studie utgått från EU:s statistikproducent Eurostats definition av KIS utifrån branschklassificeringen SNI 2002, eftersom WIOD är uppbyggd enligt den klassificeringen. I KIS ingår i vår studie följande KIS-branscher som ingår i WIOD: rederier, flygbolag, post och telekom, bank och försäkring, fastighetsbolag, företagstjänster, utbildning, hälso- och sjukvård..

⁶⁴ Brasilien, Ryssland, Indien och Kina.

emellertid rört sig mot en ökning av andelen sysselsatta inom KIS räknat från mitten av 1990-talet.

Av de länder vi valt att jämföra Sverige med i tabell 6 har Tyskland och Finland störst andel sysselsatta inom tillverkningsindustrin. Sveriges andel sysselsatta där är relativt låg, knappt 15 procent 2009. Den senaste uppgiften för Sverige visar en andel på endast 13 procent 2012. Holland har en relativt liten andel sysselsatta inom industrin, men däremot högst andel sysselsatta inom företagstjänster, vilket kan tyda på att industrin outsourcat sin egen tjänsteproduktion i relativt hög omfattning i Holland, och i stället köper in tjänster från underleverantörer för sin produktion. Andelen sysselsatta inom företagstjänster i Sverige har också ökat kraftigt, och varit den del av tjänstesektorn som bidragit mest till sysselsättningsökningen inom tjänstesektorn under de senaste åren, vilket berott på ökad efterfrågan på företagstjänster från i stort sett samtliga sektorer i ekonomin.

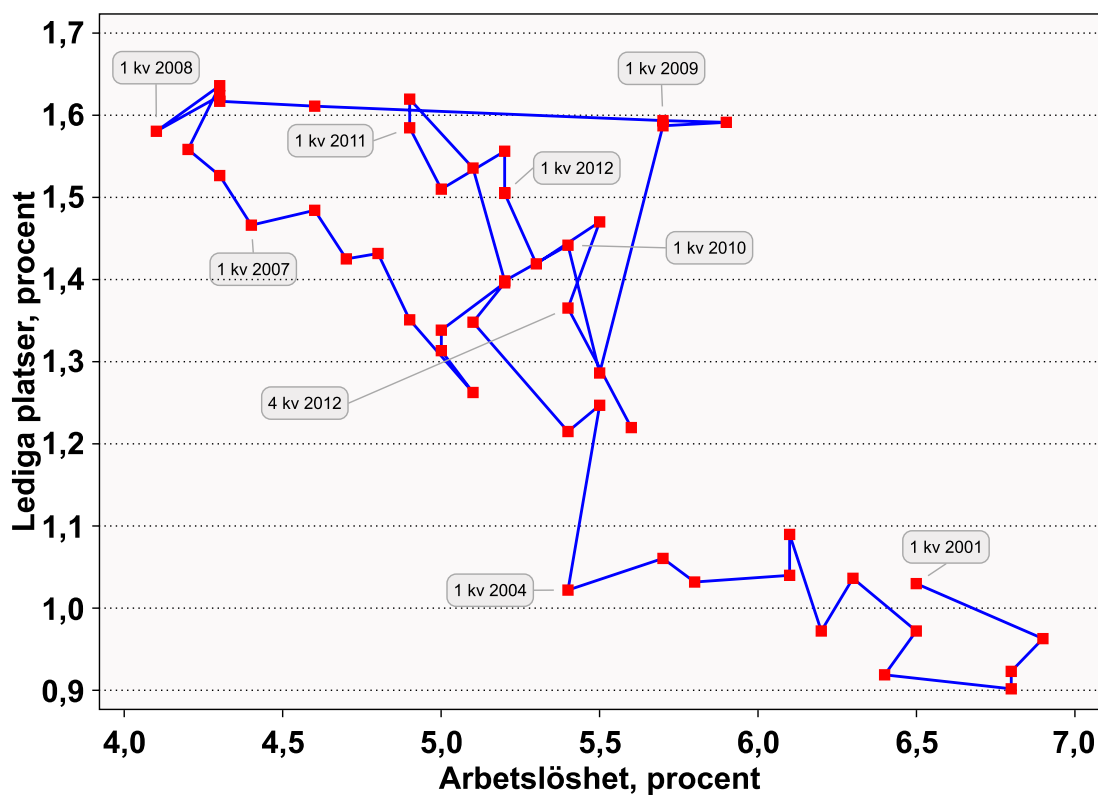
3.8.1 Vad utmärker länder med förbättrad matchning?

Arbetslösheten har alltså minskat i vissa länder under det senaste decenniet, och ligger på en lägre nivå i förhållande till en given andel lediga platser i ekonomin. *Beveridgekurvan* har alltså skiftat inåt, till vänster, för dessa länder, se exempelvis diagram 16 för Tyskland. Inom flertalet OECD-länder ligger emellertid arbetslösheten fortfarande på en betydligt högre nivå än innan finanskrisen. Inom OECD totalt uppgick arbetslösheten till nära 8 procent under 2012, att jämföra med 5,6 procent under 2007, innan arbetslösheten började stiga. I Sverige låg arbetslösheten på 8,2 procent i slutet av 2012, att jämföra med i genomsnitt 6,1 procent 2007. I Tyskland hade den minskat, från 8,7 procent i genomsnitt 2007 till 5,4 procent i slutet av 2012. I Australien hade den ökat något, från 4,4 procent 2007 till 5,4 procent i slutet av 2012.

Australien utmärker sig för att ha haft en fallande och mycket låg arbetslöshet under hela 2000-talet jämfört med många andra länder (se diagram 14), och endast en kort försämring av arbetslösheten under finanskrisen. Den gynnsamma utvecklingen kan sättas i samband med införandet av ett nytt system för arbetsförmedling, arbetslöshetsersättning och regelverk kring detta från slutet av 1990-talet och framåt, där privata aktörer sköter all arbetsförmedling för de arbetslösa. OECD⁶⁵ menar att den låga arbetslösheten och höga sysselsättningsgraden i Australien i hög grad beror på det nya systemet.

⁶⁵ OECD (2012), "Activating Jobseekers: How Australia Does it".

Diagram 15: Australiens Beveridgekurva

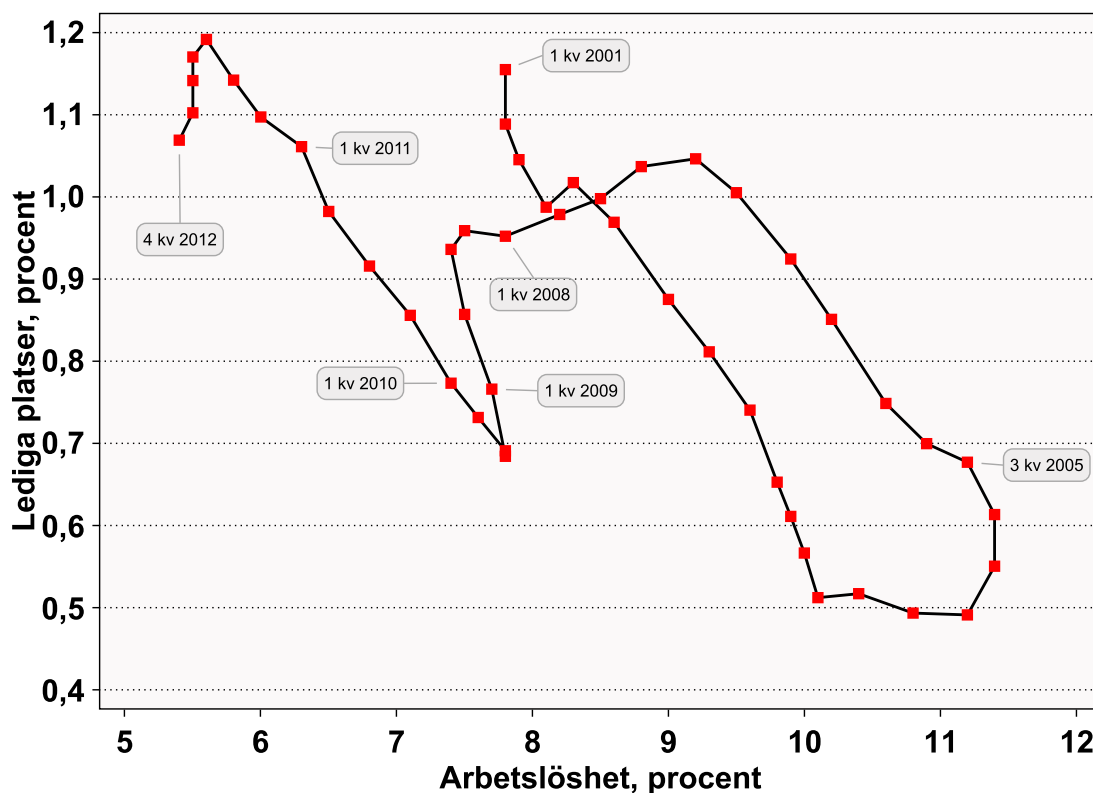

Källa: Australiens statistikbyrå, Macrobond.

I Australien har andelen lediga platser ökat under 2000-talet medan arbetslösheten minskat som andel av arbetskraften, se diagram 15. Matchningen på arbetsmarknaden har alltså förbättrats. Under förra året minskade andelen lediga platser något och arbetslösheten steg i samband med svagare konjunktur. Arbetslösheten låg ändå på mycket låg nivå och steg till endast 5,4 procent.

Även bakom den minskade arbetslösheten i Tyskland ligger i hög grad förändrade regler kring arbetslöshetsersättningen, enligt den så kallade Hartz IV-reformen, som infördes gradvis från 2003. Att en ökad andel av arbetskraften fyllt de lediga platserna märks också i en omsvängning i Tysklands *Beveridgekurva* mot slutet av 2005, alltså tillbaka mot vänster i diagram 16. Den stora skillnaden mot innan reformen var att a-kassetiden kortades till ett år för alla under femtio år. Därefter gäller samma ersättning för dem som varit långtidsarbetslösa som för dem som aldrig har jobbat.

Diagram 16: Tysklands Beveridgekurva

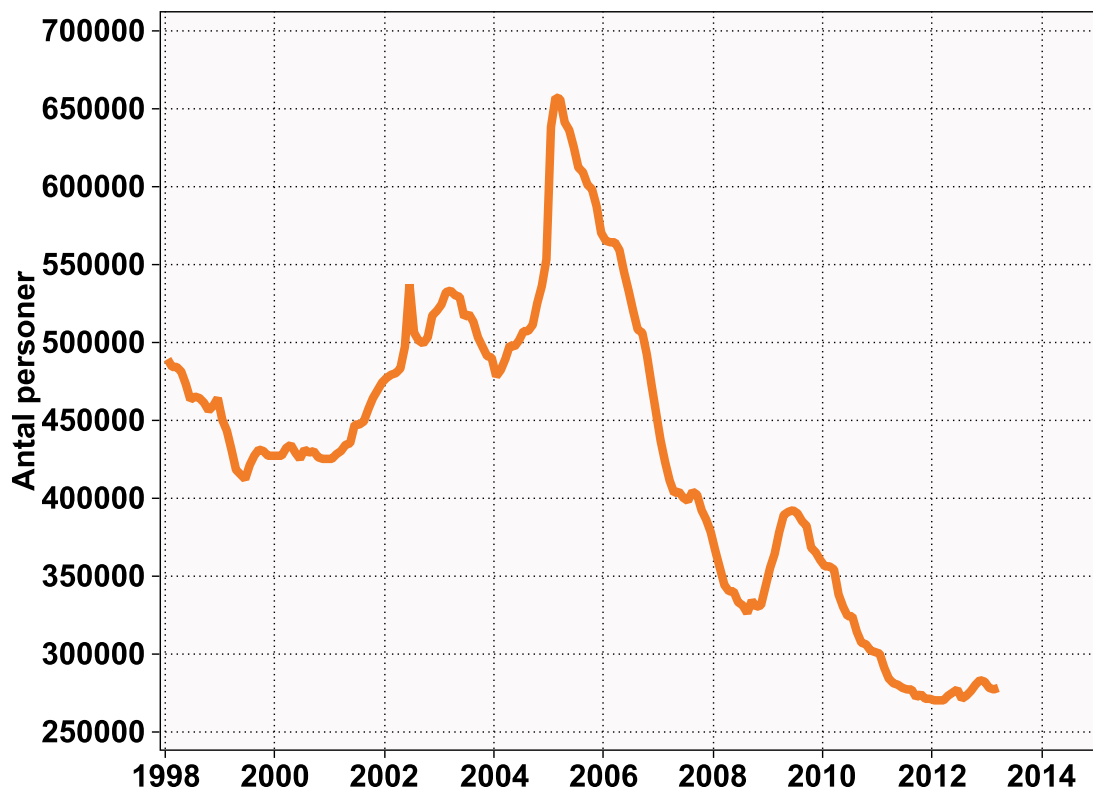
Källa: Arbetsförmedlingen, SCB, Macrobond.

Den förbättrade matchningen på Tysklands arbetsmarknad har också ett samband med det lärlingssystem som funnits i Tyskland sedan sekelskiftet. Det är ett system för yrkesutbildning där studenterna kombinerar yrkesutbildning inom yrkesskola med praktikperioder på företag. Normalt vilar huvudansvaret för yrkesutbildningen på arbetsgivarna. Systemet har gjort det lättare för ungdomar att få jobb efter avslutad yrkesutbildning. Ungdomsarbetslösheten (15-25 år) har minskat kraftigt sedan början av 2005, med mer än hälften räknat i antal personer, se diagram 17. Under 2012 uppgick arbetslösheten bland ungdomar 15-25 år till 5,9 procent av arbetskraften totalt.

En av de främsta förklaringarna till varför arbetsgivare stödjer lärlingssystemet är att det underlättat deras rekrytering av arbetskraft med rätt kompetens.⁶⁶ Med andra ord har lärlingsutbildningen ute på företagen anpassat utbildningen till de kompetenskrav som företagen har. Utan systemet hade det varit svårare för företagen att hitta arbetskraft på arbetsmarknaden som svarar mot deras kompetenskrav.

⁶⁶ "The German dual system – New and updated job profiles for apprenticeship training", (2006), Frank Petrikowski, Federal Ministry of Education and Research (i Tyskland), Julia Gocke, Confederation of German Employers Associations.

Diagram 17: Arbetslöshet bland ungdomar 15-25 år i Tyskland, antal personer, säsongrensat

Källa: German Federal Labour Office (Bundesagentur fuer Arbeit), Macrobond.

Tyskland har utöver en ökning av sysselsatta med relativt låg utbildningsnivå haft en ökning av andelen högutbildad arbetskraft⁶⁷. Inom ekonomin totalt har andelen arbetade timmar av de högutbildade ökat från drygt 32 procent 1995 till cirka 41 procent 2009. Andelen sysselsatta inom kunskapsintensiva tjänstebranscher i Tyskland har ökat, från drygt 27 procent 1995 till nära 36 procent 2009.⁶⁸

Undersöker man utbildningsnivåer inom KIS-branscherna visar det sig att Sverige har en högre andel högutbildade inom kunskapsintensiva tjänstebranscher respektive högre andel sysselsatta inom dessa branscher jämfört med Tyskland, och även jämfört med flera av de övriga länderna vi redovisar i detta avsnitt, se tabell 8 på sidan 46. Med andra ord har Sveriges sysselsättning ökat, främst inom kunskapsintensiva tjänstebranscher jämfört med exempelvis Tyskland som haft en långsammare tillväxt av

⁶⁷ Högutbildad arbetskraft definieras här som arbetskraft med någon form av högskoleutbildning. Se vidare dokumentation i The World Input-Output Database (WIOD): Contents, Sources and Methods, april 2012, finns att hämta från www.wiod.org.

⁶⁸ Se WIOD.

sysselsättningen inom KIS samt en uppgång även inom branscher som domineras av jobb med lägre krav på kompetens och utbildning. Den snabba tillväxten av sysselsättningen inom KIS i Sverige under de senaste två decennierna har sannolikt bidragit till att arbetsmarknaden inte hunnit anpassa sig lika snabbt till den ökade efterfrågan på högutbildad arbetskraft.

I Australien framträder ett annat mönster, där arbetslösheten kommit ned på mycket låga nivåer, i närheten av Tysklands, men där har sysselsättningen ökat främst inom den kunskapsintensiva tjänstesektorn under 2000-talet, och minskat inom övriga tjänster. Samtidigt har industrin och övriga varuproducenter dragit ned på sysselsättningen, medan byggverksamhet ökat sin andel av sysselsättningen totalt i Australien.

Länder som liknar Sverige i detta avseende är Nederländerna och USA, som har ungefär lika stor andel arbetade timmar av högutbildade inom den kunskapsintensiva tjänstesektorn (KIS) som Sverige. Undantag är Finland, som har en ännu större andel arbetade timmar av högutbildade inom KIS, 44 procent, se tabell 8. Sverige har däremot haft den största ökningen av arbetade timmar av högutbildade inom KIS mellan åren 1995 och 2009, medan ökningen varit betydligt mindre för Finland, som redan 1995 hade en hög andel högutbildade inom KIS. Finland är ett av de länder där matchningen på arbetsmarknaden har förbättrats, vilket syns i Finlands Beveridgekurva.⁶⁹

Tabell 8: Andel högutbildade av arbetade timmar inom KIS, procent

	1995	2009	Förändring 1995-2009 procentenheter
Sverige	22,3	39,3	16,9
Holland	27,4	38,9	11,5
Finland	37,8	44,0	6,2
Australien	20,3	25,3	4,9
Tyskland	26,5	30,5	4,0
USA	34,1	38,4	4,3
Kanada	23,2	30,0	6,8

Källa: WIOD.

Den ökade andelen högutbildade inom främst kunskapsintensiva branscher har också höjt de högutbildades andel av de totala lönekostnaderna, se tabell 9. Även i det här avseendet har ökningen varit störst i Sverige jämfört med de övriga länderna. Andelarna av lönekostnaderna som går till högutbildade är störst i Finland, nära 53 procent. Motsvarande andel i Sverige hade år 2009 ökat till nära 48 procent. Den ökade sysselsättningen inom KIS i Sverige även efter 2009 har sannolikt fortsatt denna trend

⁶⁹ Se OECD *Employment Outlook*, 2012.

med en ökning av arbetskraftskostnaderna för högutbildade relativt arbetskraft med lägre utbildningsnivåer.

Tabell 9: Andel högutbildade av lönekostnaderna inom KIS, procent

	1995	2009	Förändring 1995-2009 procentenheter
Sverige	28,9	47,6	18,7
Holland	33,7	48,4	14,6
Finland	43,2	52,7	9,5
Australien	28,0	34,4	6,4
Tyskland	36,3	41,5	5,2
USA	45,3	51,4	6,1
Kanada	26,2	35,6	9,4

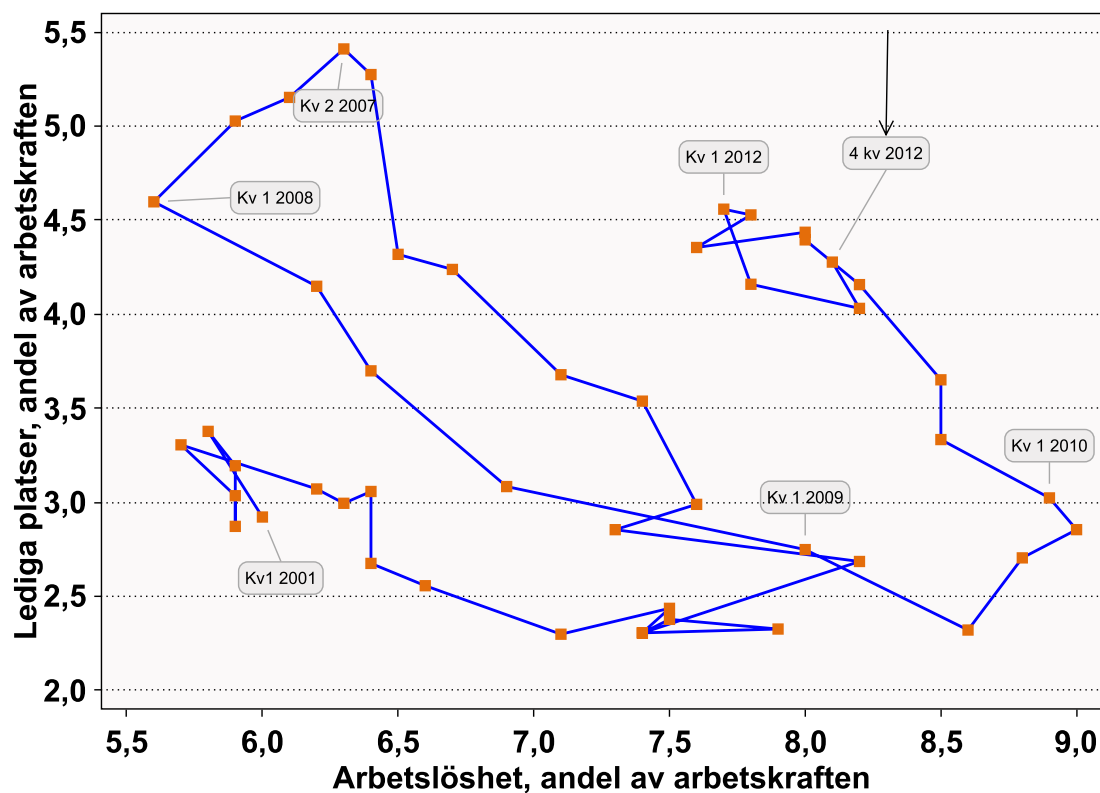
Källa: WIOD.

Sverige och några fler länder utmärker sig alltså med en särskild tyngd på framväxten av högkvalificerad arbetskraft inom kunskapsintensiva tjänstebranscher, som fått allt större betydelse för både sysselsättningens tillväxt och för landets totala produktionstillväxt. Sverige har från mitten av 1990-talet haft den snabbaste ökningen av högutbildad arbetskraft inom KIS, och har näst störst andel sysselsatta inom KIS av den totala sysselsättningen jämfört med de länder vi här jämför med.

3.8.2 Matchningsproblem i länder med relativt stora kunskapsintensiva branscher

OECD pekar i sin studie på ett antal länder som utmärker sig med en relativt markant försämring av matchningen på arbetsmarknaden, bland andra Sverige, Schweiz, Norge och USA. Från mitten av 2010 noterar OECD att Beveridgekurvan skiftat utåt särskilt mycket i Sverige, Storbritannien och USA. Vad utmärker dessa länder? Skiljer de sig från övriga med avseende på arbetskraftens sammansättning? Och i så fall, kan det förklara något av att särskilt dessa länder har nått en högre arbetslöshet i förhållande till en given nivå på andelen lediga platser?

Diagram 18: Sveriges Beveridgekurva

Källa: Arbetsförmedlingen, SCB, Macrobond.

Arbetslösheten har legat kvar på en hög nivå i både Sverige och USA under de senaste åren trots att andelen lediga platser också har legat på en hög nivå. I Storbritannien däremot har de lediga platserna fortsatt att minska och arbetslösheten har krympt mycket långsamt under 2012. Med andra ord ser Storbritanniens arbetsmarknad ut att ha drabbats av en längre lågkonjunktur som påverkat utvecklingen på arbetsmarknaden. I Sverige tog däremot sysselsättningen inom tjänstesektorn, och särskilt inom kunskapsintensiva tjänstebranscher, åter fart efter en kort svacka 2009. Andelen lediga platser låg ännu under 2012 på en relativt hög nivå i förhållande till den fortsatt höga arbetslösheten, på i genomsnitt 8 procent förra året. Som vi nämnt tidigare utmärker sig Sverige för att ha den näst största andelen sysselsatta inom den kunskapsintensiva delen av tjänstesektorn jämfört med de övriga länderna vi här jämför med, och dessutom har ökningen av andelen högutbildade inom KIS varit störst i Sverige från 1995 och framåt jämfört med de övriga länderna. Detta talar för att anpassningen av arbetskraften i Sverige till den snabbt stigande efterfrågan på högutbildad arbetskraft har gått för långsamt.

I USA har arbetslösheten minskat historiskt långsamt under den relativt tröga återhämtningen i ekonomin under de senaste åren. USA skiljer sig från Sverige med att

ha en större andel sysselsatta inom icke-kunskapsintensiv tjänstesektor, som utgör nära hälften av den totala sysselsättningen i USA, mot knappt en tredjedel för Sverige. För övrigt har USA den största andelen sysselsatta inom tjänstesektorn totalt, 83,5 procent, bland de länder vi jämför med.

Mycket talar för att den strukturella arbetslösheten stigit i flera länder, exempelvis i Sverige och USA, i samband med att efterfrågan på lågutbildad arbetskraft minskat. USA:s centralbank har också konstaterat att strukturella faktorer har legat bakom en del av den ökade långtidsarbetslösheten. ”Faktorer som globaliseringen, teknologisk utveckling, och minskningen av lågkvalificerade jobb inom tillverkningsindustrin har sannolikt minskat anställningsbarheten samt intjäningsförmågan för vissa grupper”, vilket USA:s centralbankschef Ben Bernanke framhöll i ett tal i mars 2012.⁷⁰ Sysselsättningen inom tillverkningsindustrin har minskat relativt kraftigt i både USA och Sverige sedan mitten av 1990-talet.

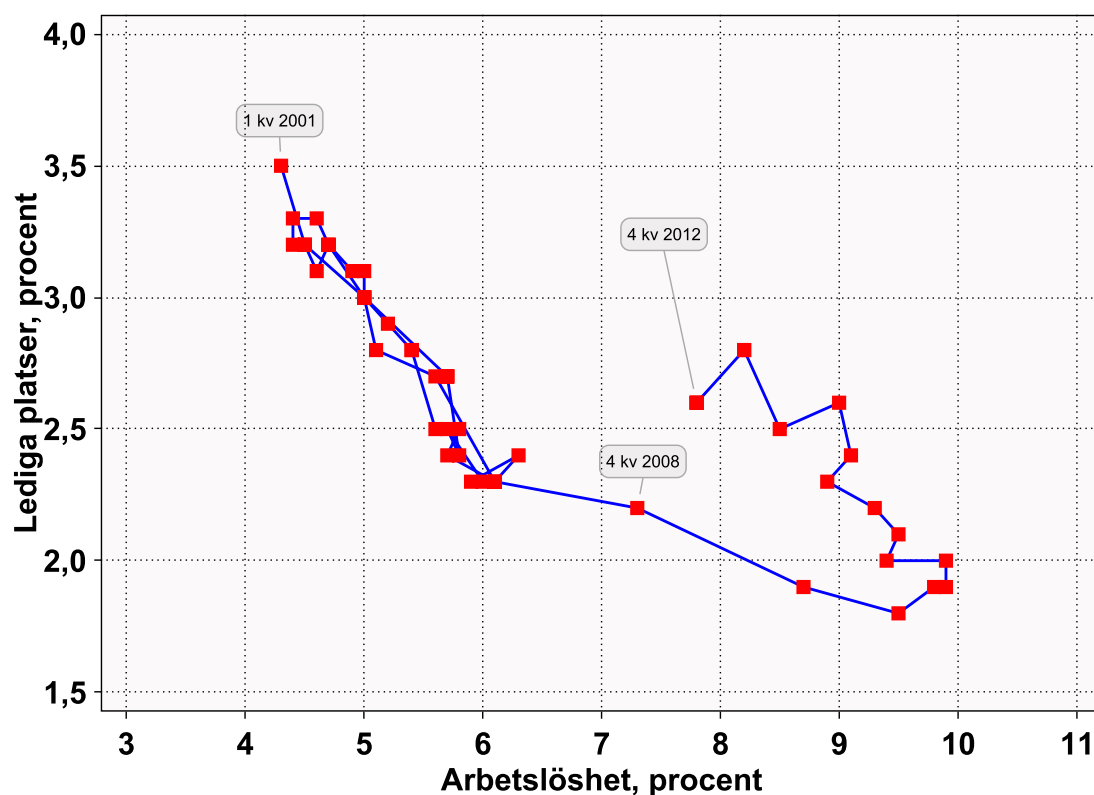
USA:s centralbank Federal Reserve bedömde ändå för ett år sedan att den största delen av den kraftigt ökade långtidsarbetslösheten i USA beror på konjunkturella faktorer. Ett argument för detta var att arbetslösheten för de långtidsarbetslösa minskat i ungefär samma grad som för de korttidsarbetslösa. Därmed räknade Federal Reserve med att en fortsatt återhämtning i ekonomin kommer att leda till minskad långtidsarbetslöshet. Under fjärde kvartalet 2012 låg USA:s arbetslöshet emellertid fortfarande på en klart högre nivå i förhållande till andelen lediga platser jämfört med tidigare, efter tre år av återhämtning.

Långtidsarbetslösheten, särskilt bland dem som varit arbetslösa längre än två år, har fortsatt att stiga inom OECD-länderna, enligt OECD, inte minst i USA, där långtidsarbetslösheten ökat främst för lågkvalificerad arbetskraft. Denna utveckling har höjt risken för en ökning av den så kallade strukturella arbetslösheten, även då efterfrågan och konjunkturen tar mer fart.

Att anpassningen går så långsamt kan sannolikt förklaras av både den historiskt långsamma och utdragna återhämtningen i ekonomin samt ökade matchningsproblem, särskilt för de långtidsarbetslösa som hamnar allt längre bort från de kompetenser som efterfrågas för de lediga platserna.

⁷⁰ I ett tal den 26 mars 2012, vid NABE:s konferens, Washington D.C.

Diagram 19: USA:s Beveridgekurva

Källa: US Department of Labor, Bureau of labor Statistics, Macrobond.

Det pågår alltså strukturella förändringar inom flertalet ekonomier, däribland USA:s och Sveriges, med en ökande andel jobb som kräver högre kunskapsnivåer och särskilda kompetenser. Det återspeglas exempelvis i att främst kunskapsintensiva tjänstebanscher bidragit till den ökade sysselsättningen i USA under den ekonomiska återhämtningen, med drygt 70 procent av den totala ökningen av sysselsättningen i USA under 2011. Denna utveckling liknar den i Sverige, där efterfrågan på arbetskraft varit särskilt stark inom kunskapsintensiva branscher. Omkring 2/3 av de nya jobben i Sveriges tjänstesektor sedan 2008 har kommit i kunskapsintensiva branscher, som exempelvis företags-, vård- och utbildningstjänster.

Särskilt ungdomar och lågkvalificerad arbetskraft har drabbats av ökad långtidsarbetslöshet i många länder. För OECD-länderna i genomsnitt har långtidsarbetslösheten för dessa grupper ökat med över två procentenheter av arbetskraften sedan finanskrisens start. I samband med finanskrisen ökade arbetslösheten i Sverige särskilt bland dem med endast förgymnasial eller gymnasial utbildning.

Utvecklingen för Sveriges Beveridgekurva talar för att matchningen försämrats på den svenska arbetsmarknaden och långtidsarbetslösheten har ökat. Det kan emellertid finnas invändningar mot en sådan snabb slutsats enbart utifrån att Beveridgekurvan skiftat utåt. Ett sådant skift kan nämligen också ske av att exempelvis rörligheten på arbetsmarknaden ökat så att fler byter jobb och att det därmed tar längre tid att fylla de platser som blir lediga.

För att vara mer säker på att matchningen faktiskt försämrats bör denna hypotes prövas även med andra metoder att mäta hur effektivt matchningen fungerar. Konjunkturinstitutet (KI) har exempelvis skattat en matchningsfunktion som beskriver hur antalet anställningar (det vill säga antalet matchningar) påverkas av antalet arbetssökande och vakanser. Med hjälp av denna funktion har KI kunnat visa att matchningen på den svenska arbetsmarknaden försämrades markant år 2008 och har i genomsnitt varit sämre än tidigare under perioden 2008–2012. KI konstaterar att det ser ut som att det är obalanserna med avseende på utbildningsnivå som har ökat. Det vill säga obalanser mellan efterfrågan och utbud av arbetskraft med de särskilda utbildningar och färdigheter som efterfrågas har ökat. Det ser alltså ut som att det främst är denna typ av obalans som kan förklara den försämrade matchningen på den svenska arbetsmarknaden.

Almega har ju också visat att andelen arbetade timmar som utförs av högutbildade ökat, och inte minst inom de kunskapsintensiva tjänstebranscherna. I vår jämförelse i detta avsnitt mellan Sverige och andra länder som har relativt stor andel sysselsatta i tjänstesektorn, har ökningen av högutbildade inom KIS varit särskilt markant i Sverige sedan mitten av 1990-talet. En trend som fortsatt även under de senaste åren då matchningen försämrats på den svenska arbetsmarknaden.

Almega kan konstatera att tillgången på den kompetens som efterfrågas ser ut att ha nått en punkt då den blivit för liten i förhållande till en fortsatt ökad efterfrågan på särskilt högkvalificerad och högutbildad arbetskraft. Bristen på den kompetens som eftersöks i Sverige har därmed blivit ett växande problem. Jobbtillväxten inom den kunskapsintensiva delen av tjänstesektorn går därför allt trögare, vilket inte enbart beror på en svagare allmän konjunktur. För flera kunskapsintensiva tjänstebranser har efterfrågan nämligen hållits uppe under de senaste åren, men bristen på arbetskraft i dessa branser har samtidigt ökat, något som hämmat företagens tillväxt. Nu finns tendenser inom kunskapsintensiva företag, både inom industrin och inom tjänstesektorn, att outsourca produktion till utlandet där det finns bättre tillgång till de kompetenser som företagen söker, vilket innebär att Sverige går miste om jobb till utlandet. I detta avseende ser IT-branschen ut att ligga före inom tjänstesektorn, en bransch som blir alltmer internationaliserad och utsatt för konkurrens från utländska konkurrenter.

Sammanfattningsvis går anpassningen av arbetskraftsutbudet till den strukturella förändringen av Sveriges näringsliv för långsamt. Den ökade specialiseringen, med ökad fragmentering av produktionen och outsourcing i världen som vi belyst i denna rapport, fortgår och påverkar även efterfrågan på arbetskraft. Denna specialisering har för Sveriges del karaktäriserats av ett ökat tjänsteinnehåll av avancerade,

kunskapsintensiva tjänster i samtliga delar av ekonomin, såväl inom industrin som inom tjänstesektorn. Tjänster som skapat jobb främst för högutbildade tjänstemän och främst inom tjänstesektorn. Mycket talar för att den svenska arbetsmarknaden inte anpassat sig tillräckligt snabbt till den kraftiga jobbtillväxten inom den kunskapsintensiva tjänstesektorn i Sverige, vilket i längden lett till de ökade matchningsproblemen.